

Eelnõu seisuga 1.10.2026

TOIDUOHUTUSE PROGRAMM 2027–2030

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava.....	5
3. Hetkeolukorra analüüs	7
2025. aasta olulisemad tegevused eesmärkide saavutamiseks	11
4. Olulised tegevused	13
5. Programmi tegevused	17
5.1 Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetised	17
5.3 Programmi tegevus – Sordiaretus ja taimne paljundusmaterjal	19
5.3 Programmi tegevus – Taimetervis	20
5.6 Programmi tegevus – Mahepõllumajandus	22
5.4 Programmi tegevus – Loomatervis, loomaheaolu ja söödaohutus	23
5.2 Programmi tegevus – Põllumajandusloomade aretus ja loomageneetilised ressursid	26
5.5 Programmi tegevus – Toiduohutus	28
Lisa 1. Programmi teenuste kirjeldus.....	31
Lisa 2. Programmi rahastamiskava täiendav informatsioon 2026. a kohta	33

1. Sissejuhatus

Toiduohutuse programm on koostatud „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030“ (PõKa) elluviimiseks ja eesmärkide täitmiseks. Programmi tegevused on suunatud toidainet, tervist toetava, kõrge loomahealu standardi ning madala keskkonnamõjuga toodetud toidu tootmisele nii praegustele kui tulevastele Eesti elanikele. Programmi eesmärgid toetavad lisaks põllumajanduse ja kalanduse valdkondliku arengukava eesmärkidele ka rahvastiku tervise arengukava 2020-2030 eesmärgi.

Toiduohutuse programmi juhib toiduohutuse asekanter. Programmi juhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine.

Tulemusvaldkond	Põllumajandus ja kalandus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.
Valdkonna arengukava	Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030
Programmi nimi	Toiduohutuse programm
Programmi eesmärk	Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.
Elluviimise periood	2027-2030
Peavastutaja	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
Kaasvastutajad	Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA), Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus (LABRIS), Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA), Maaelu Teadmuskeskus (METK)

Toiduohutuse programmis kasutatakse järgmisi välisvahendeid:

Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) tegevusi rahastatakse ELi finantsperioodil 2023-2027 Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD).

Seosed arengustrateegiaga „Eesti 2035“

Programm „Toiduohutus“ panustab arengustrateegias „Eesti 2035“ tervist toetava elukeskkonna kujundamisse (sh tarbijateadlikkuse parandamine, toiduohutuse riskide maandamine ning tervist ja keskkonda hoidva õigusruumi kujundamine) ning toidujäätmete vähendamisse ja ülejääva ohutu toidu

annetamisse läbi tegevuse – jäätmemajanduse tõhus ja innovaatiline ümberkorraldamine. Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas on üheks arenguvajaduseks ka kestliku toidusüsteemi edendamine, mis on kaetud tegevusega – rohepööret toetava raamistiku kujundamine. Regionaal- ja põllumajandusminister annab igal aastal Riigikogus ülevaate Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi (ReM) panusest arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse.

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk ja mõõdikud

Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.

Mõõdik	Tegelik (2025)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)	Sihttase (2030)
Tarbija toiduohutuse alase kindlustunde indeks, %	74	72	72	72	72
Loomakasvatuses antibiootikumide kasutamise tase, mg/PCU	40,2	39	38	37,5	37,5
Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaal Eesti päritolu toidus, %	0,83	1	1	1	1

Tarbija kindlustunde indeks näitab mitu protsenti Eesti elanikest väljendas toiduohutuse suhtes kindlustunnet - usku, et toidu tarbimine ei põhjusta negatiivseid tervisemõjusid. Toiduohutuse alane kindlustunne on oluline kõikidele toidu tootmise, töötlemise ja tarbimise süsteemi osalistele ning toidu tootmise, valmistamise ja kaubanduse süsteemi toimimise eelduseks on tarbija usaldus ja kindlustunne selle suhtes. Eesmärk on tõsta tarbija kindlustunde indeksit vähemalt 72%-ni ja taset hoida.

Antibiootikumide kasutamise tase (müügikogus arvestades populatsiooni korrigeerimise ühikut - mg/PCU) iseloomustab loomade üldist tervise ja heaolu seisukorda ning haiguste ennetamise ning ravi efektiivsust. Antibiootikumide vastutustundlik kasutus vähendab mikroobide resistentsuse teket.

Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaalu mõõdik Eesti päritolu toidus iseloomustab lubatud taimekaitsevahendite korrektset kasutust ja tarbimiseks ohutu toidu tootmist. Taimekaitsevahendite jääkide seire eesmärk on tagada toidu vastavus taimekaitsevahendite jääkide piirnormidele. ELis on kehtestatud taimekaitsevahendite jääkide piirnormid toidus ja söödas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 396/2005. Toit vastab nõuetele, kui selles tuvastatud toimeaine jäägi sisaldus jääb alla toimeaine jäägi suurima lubatud sisalduse (MRLi). Eesti päritolu toodetel kontrollitakse täiendavalt, kas analüüsi käigus tuvastatud toimeainet on lubatud Eestis antud kultuuri kasvatamisel kasutada. Kui kasvõi üks taimekaitsevahendi jääk ületab MRLi väärtuse, loetakse toit nõuetele mittevastavaks ning seda ei lubata turustada.

Programmi rahastamiskava (tuhandetes eurodes)

	Eelarve	Eelarve prognoos			
	2026*	2027	2028	2029	2030
Programmi kulud kokku	-86 821	-91 154	-86 462	-54 435	-58 359
Taimekaitse ja väetised	-3 008	-2 670	-2 544	-2 312	-2 324
Toiduohutus	-13 677	-14 596	-14 164	-14 131	-14 170
Sordiaretus ja taimne paljundusmaterjal	-11 680	-12 111	-11 286	-11 220	-11 217
Põllumajandusloomade aretus ja loomageneetilised ressursid	-3 431	-5 608	-5 805	-5 105	-6 673

Mahepõllumajandus	-29 847	-31 186	-35 014	-5 500	-8 895
Taimetervis	-3 050	-2 920	-2 968	-2 982	-2 951
Loomatervis ja -heaolu ning söödaohutus	-22 127	-22 063	-14 682	-13 186	-12 129

**Riigikogu poolt kinnitatud eelarve*

3. Hetkeolukorra analüüs

Taimekaitse valdkond on tugevas muutumises, mõjutatuna Euroopa Liidu poliitikasuundadest ja keskkonnanäesmärkidest, mis näevad ette taimekaitsevahendite kasutamise ja nendega seotud riskide vähendamist. Kuigi liigutakse madalama riskiga taimekaitselahenduste kasutamise poole, puuduvad paljudel juhtudel sobiva efektiivsusega alternatiivid keemilistele taimekaitsevahenditele. Mitmed toimeained on ELis turult eemaldatud ning väikese turu tõttu ei ole taimekaitsevahendite tootjatel alati majanduslikku huvi uusi tooteid Eestis registreerida. 2026. aasta veebruari seisuga oli registris 525 taimekaitsevahendit, kuid kõik neist ei ole turul kättesaadavad ning mitmete kahjustajate jaoks puuduvad tõhusad lahendused. **2024. aastal turustati Eestis 782,5 tonni taimekaitsevahendeid (toimeaine arvestuses), mis jääb kasutuses oleva põllumajandusmaa hektari kohta alla ELi keskmise ning moodustab hinnanguliselt kuni 0,2% kogu ELis turustatud taimekaitsevahenditest.** Oluline on töötada selle nimel, et uute ELi algatuste ambitsioonikus oleks tasakaalus liikmesriikidele nende eripärade arvestamiseks jäetud paindlikkusega ja tagataks toidutootmise jätkusuutlikkus.

Integreeritud taimekaitse põhimõtetele vastamine aitab hinnata kuivõrd taimekaitsetegevused on kavandatud ja ellu viidud nii, et riskid inimesele, loomadele ja keskkonnale on viidud miinimumini. See näitab, kas tõrje põhineb ennetusel, vajaduspõhisusel, rakendatakse erinevaid võtteid jne.

Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud rikkumiste osakaal tehtud kontrollidest ja väetiste käitlemise kontrollidel tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollide arvust on järelevalve mõõdikud ja peegeldavad nõuete täitmist. Väetiseregistris olevate toodete tootmise ja turustamise osas tehti 125 kontrolli (millest 27 on lõpetatud rikkumisega) ja võeti 46 proovi väetise koostise ja kvaliteedi kontrollimiseks.

COVID-19 pandeemia, energiakriis, Venemaa sissetung Ukrainasse ja praegune olukord Lähis-Idas kõik osundavad probleemidele, mis on seotud ELi energiasõltuvusega ja jätkuvate häiretega üleilmsetes tarneahelates, survestades märkimisväärselt kogu ELi toidutootmist, sisendikulusid, põllumajandustootjate sissetulekuid ja toiduhindasid. **Kasvavad energiakulud piiravad ELi keemiliste väetiste tootmisvõimsust, kuna ELi väetisetööstus sõltub kulukast energiakasutusest.** Samal ajal mõjutavad imporditud väetisi praegused kõrged hinnad ja tarneahela häired, mis suurendavad kulusid ning süvendavad olukorda veelgi. Praegune olukord näitab, et väetiseturg on jätkuvalt haavatav ja on vajadus suurendada ELi autonoomiat ja puhta energia tootmist ning vähendada sõltuvust välistest taastumatutest energiaallikatest ja sisenditest. Lühiajaliselt on kõige olulisem tagada väetiste kättesaadavuse ja hinna stabiilsus. Komisjon tuleb välja asjakohase tegevuskavaga, kus muuhulgas kavandatakse ELi väetisetoodete määruse muudatust. Seisame selle eest, et väetiste nõuete täieliku ühtlustamise juures arvestataks siseriiklike vajadusi ja säiliks konkreetse liikmesriigi või regiooni turgude eripäradel põhinevatele riigisisestele nõuetele vastavate väetiste turustamise võimaluse. Selle võimaluse säilimine on sektori toimimise huvides ülioluline, kuna ELi väetisetoodete määrus ei paku valdavalt ringmajandusel põhinevatele toodetele toimivaid ja proportsionaalseid CE-märgise saamise lahendusi ja need kaoksid ühtlustamise järel üldse turult.

Lisaks on väetisevaldkonna väljakutsed seotud turu kiiresti laieneva ja mitmekesisuva tootevalikuga. ELi väetisetoodete määrus on toonud juurde uusi tooteliike (nt biostimulaatorid, inhibiitorid, mullaparandusained), mille vastavust nõuetele tuleb hinnata, et tagada nende ohutus inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. See mõjutab nii laborite töömahtu, kes peavad juurutama uusi analüüsimeetodeid, soetama täiendavaid seadmeid või leidma teenusepakkujaid teistest EL riikidest, kui ka järelevalveasutust, kellele lisandub uusi kontrollobjekte.

Põllumajandusloomade aretus Eestis on kõrgel tasemel ning piimaveiste toodangunäitajad kuuluvad Euroopa Liidu kõrgemate hulka, kuigi veiste karjaspüsimise aeg on suhteliselt lühike. Samal ajal esineb mitme tõu puhul riske, mis võivad vähendada geneetilist mitmekesisust ja ohustada kohalike ning põlistõugude säilimist. Näiteks Eesti punase veise tõu populatsioon on iga-aastases vähenemises. Lambakasvatases on kahanenud kohalike tõugude (eesti valgepealine ja eesti tumedapealine) osakaal, samal ajal kui välismaiste tõugude arvukus on kasvanud. Hobusekasvatases on ohustatud tõugude seas

eesti hobuse arvukus suurenenud ning teadusuuringud on tuvastanud selles tõus maailma mõistes unikaalseid geene. Eesti raskeveohobuse populatsioon püsib väike ning varssade arv on madal. Eesti maaveise arv on olnud varasemalt stabiilne, kuid viimastel aastatel kerges languses, samas kui Kihnu maalamba populatsioon on viimastel aastatel kasvanud ning teadusuuringud on kinnitanud tõu geneetilist eripära ja säilitamisväärtust. Põlis- ja kohalike tõugude säilitamine toetab bioloogilise mitmekesisuse säilimist ning programm „Põllumajandusloomade geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine ja kasutamine 2024–2030“ panustab geneetiliste ressursside süsteemsesse kogumisse, säilitamisse ja kasutamisse ning toetab sellega ka loomakasvatuse pikaajalist tootmispotentsiaali.

Tänu programmile „Sordiaretusprogramm 2020–2030“ saavad põllumehed kasutada Eestis aretatud sorte. 2025. aastal võeti Eesti sordilehte 35 sorti, millest Eestis oli aretatud 3 sorti (1 talinisu ja 2 kartulit). Sordiaretuse edendamine on vajalik ka muutuvate kliima- ja keskkonnatingimuste ning keemiliste taimekaitsevahendite kasutuspiirangutega toime tulemiseks. Tänu biotehnoloogia arengule on lisandumas võimalusi, mis aitavad kiirendada sordiaretuse protsessi ning luua kliima- ja keskkonnamuutustele vastupidavamaid sorte. Kohalike sortide arendamiseks tuleb tihendada sordiaretajate ja põllumeeste koostööd, et aretuse eesmärgid vastaksid paremini põllumajanduse ja toiduainetööstuse vajadustele. Lisaks vajab tugeddamist Eestis aretatud sortide paljundamine ja sertifitseeritud seemne tootmine. Eesti sordid lähevad ruttu sordilehest välja, sest METKil pole ressursse, et turundada oma sortide paljundamist või oma aretatud sortide paljundatud seemneid põllumeestelt tagasi osta.

Põllumajandusliku toidu tootmisahela alguspunktiks on taimne paljundusmaterjal. Taimse paljundusmaterjali valdkonnas on uue perioodi oluline eesmärk suurendada sertifitseeritud seemnete tootmist ning seeläbi tagada isearustatuse tase. Seemnekasvatuse on Eesti teraviljasektori tugevus ning seemnepõldude pindala on viimastel aastatel püsinud kõrgel tasemel, võimaldades Eestis toodetud sertifitseeritud teraviljaseemnega külvata kuni poole riigi teravilja kasvupinnast (kasutades külvisenormi 180 kg/ha). Isearustatuse tase on seetõttu püsinud stabiilsena. Viimastel aastatel on toimunud **märkatav paranemine sertifitseerimise läbinud partiide suhtarvus**, mis näitab kvaliteedi tõusu nii põldtunnustamises kui ka proovide võtmises ning analüüsimisel. Sertifitseeritud seemne tootmise üks peamisi väljakutseid on sertifitseeritud seemne tootmise kasvatamine, mis eeldab seemnekeskustelt investeeringuid ja kaasaegsete sorteerimisseadmete soetamist. Ilma nendeta on keeruline tagada seemnepartiide piisav puhtus teiste taimeliikide seemnetest, sealhulgas tülikate umbrohtude seemnetest. Teiseks suureks probleemiks on heintaimede seemnesegude kasvava nõudluse katmine, kuna heintaimede seemnetootjaid on tootmise keerukuse ja suurema kulukuse tõttu jäänud järjest vähemaks.

Taimetervise valdkonna peamised väljakutsed tulenevad taimekahjustajate leviku kasvavast riskist, mis võib oluliselt mõjutada põllumajanduse ja metsamajanduse tasuvust, looduskeskkonda ning rahvusvahelist kaubandust. Hoolimata varasemast edust esineb Eestis jätkuvalt ohtlikke taimekahjustajaid, sealhulgas kartuli-ringmädanikku ning teisi karantiinseid kahjustajaid, mille leviku piiramine eeldab järjepidevat seiret ja ennetusmeetmeid. Ohtlike taimekahjustajate puhanguid esineb, kuid tõhusate tõrjemeetmete rakendamise tulemusel on kahjustajate edasine levik tõkestatud. Taimetervise hea seisundi hoidmine on väga oluline nii taimekasvatuse, metsade, looduslike ja täisistutatud alade, looduslike ökosüsteemide, ökosüsteemi teenuste ja elurikkuse seisukohalt. Taimetervist ohustavad taimedele ja taimsetele saadustele kahjulikud liigid, mille Euroopa Liidu territooriumile sissetoomise riski suurendab rahvusvaheline kaubavahetus ja kliimamuutused. **2025. aastal tuvastati** ühes tarbekartuli tootmisüksuses kartuli-ringmädanik (*Clavibacter sepeдонicus*) ning neljal kartulipõllul kollane kartuli-kiduuss (*Globodera rostochiensis*). Kõikidel juhtudel rakendati tõrjemeetmeid. Kartuli-ringmädanikuga saastunuks tunnistati 109 tonni ning saastumiskahtlaseks ligikaudu 580 tonni kartulit. Saastunuks tunnistatud kartul, väärtusega ligikaudu 62 000 eurot, hävitati. 2025. aasta seirete käigus ühtegi uut EL karantiinset taimekahjustajat ei leitud, nii ringmädanikku kui kartuli-kiduussi on ka eelnevatel aastatel Eestist leitud. Valdkonna toimimist mõjutavad olulised muutused seirete rahastamises. Euroopa Liidu kaasrahastuse osakaal on vähenenud ning senisest suurem osa kohustuslike seirete kuludest tuleb katta riigieelarvest. Samal ajal on seirekohustuste maht ja vajadus varajaseks avastamiseks pigem kasvanud, mis suurendab survet riigieelarvele ja seirete jätkusuutlikule rahastamisele. Järelevalve ja teenuste rahastamise osas on probleemiks, et riigilõivude ja järelevalvetasude süsteem ei ole piisavalt läbipaistev ega kooskõlas tegelike kuludega, vajalik on üleminek selgemale ja kulupõhisele

järelevalvetasude süsteemile. Lisaks mõjutavad valdkonda Euroopa Liidu taimetervise määrusest tulenevad laienenud kohustused, mis on suurendanud järelevalve ja tõrjemeetmete mahtu ning töökoormust. See hõlmab suurt hulka erinevaid taimekahjustajaid ja keskkondi, mis nõuab üha rohkem ressursse ja spetsialiseeritud võimekust.

Olukord loomatervise tagamisel on taudide leviku tõttu ärev. Suurimateks ohtudeks loomatervisele on endiselt sigade Aafrika katk (SAK), linnugriip, mäletsejaliste sinikeele viirus (Bluetongue) ja suu- ja sõrataud (SST). SAK riskifoon metsades on jätkuvalt kõrge, samuti on hooajaliselt leviva lindude gripi jõudmine loomakasvatustevõttesse suureks riskiks. **2025. aastal tabas SAK 11 farmi ning taudi edasise leviku vältimiseks hukati rohkem kui 60 000 kodusiga.** Uue riskina on pildis suu- ja sõrataudi puhangud Kesk-Euroopas, mille jõudmisel Eestisse oleks väga suur majanduslik mõju. Eriti ohtlike loomataudide esinemisel likvideeritakse taudikolle kõigi loomade hukkamisega. Seetõttu on eriti olulised ennetustegevused ja valmisolek taudijuhtumitele reageerimiseks. Teavituskohustuslike loomataudijuhtude suur tõus on tingitud sigade Aafrika katku juhtudest 2025. aasta suvel. Oluline on kindlustada ressurss PTale ja LABRISele kohustuslike programmide tegevuste ning uuringute läbiviimiseks loomataudide leviku varajaseks tuvastamiseks, bioturvalisuse hindamiseks ning tõrjemeetmete rakendamiseks. Euroopa Komisjoni kaasrahastus loomataudide ennetamiseks ja tõrjeks on vähenemas trendis ning nõuab iga-aastaselt täiendavat riigipoolset panust. Seiremahtude vähenemine langetab oluliselt loomataudide esinemise varajase tuvastamise tõenäosust ning suurendab tõrje kulusid.

Suuri söödaohutuse probleeme pole Eestis esinenud. Söödaohutuse valdkonna peamised väljakutsed tulenevad muutuvatest kliimatingimustest ning riskidest seoses e-residentidest söödakäitlejatest ja e-kaubanduse kasvust. Olulise tähtsusega on ka imporditud söödamaterjalide asendamine EL-is kasvatatud taimsete proteiinid ja alternatiivsete söödamaterjalidega, et saavutada strateegia „Talust taldrikule“ eesmärk ja vähendada loomakasvatuse keskkonnamõjusid. Söödamaterjali suur impordisõltuvus on problemaatiline ka kriisilukordades. Suuremat tähelepanu vajab teaduse arendamine söödavaldkonnas, et pakkuda teadustuge uute väljakutsete toimetuleks (nt kliimamuutused, ringmajandus, kriisid jmt). Aasta-aastalt sööda käitlejate arv tõuseb ning tõhusa järelevalvesüsteemi tagamiseks on tarvis tõsta PTA suutlikkust tegeleda erinevate riskidega, sh laiendada tegevusi olemasolevate ja uute riskide (söödapettused, kolmandatest riikidest pärit sööt, e-kaubandus, kliimamuutuste mõju, uued tehnoloogiad, uued söödamaterjalid) haldamiseks söödast. Söödaohutuse tagamiseks on vaja suurendada söödast võetavate kontrollproovide ning tellitavate analüüside mahtu, arvestades olemasolevaid ja uusi riske. Riskipõhist lähenemist rakendades tuleks proovide hulka tõsta minimaalselt 30%. Samuti aitab IT lahenduste laiem kasutuselevõtt toetada järelevalve korraldust ning tõhustada olemasolevate ressursside juhtimist.

Mikroobide resistentsus (AMR) mikroobivastaste ravimite suhtes on muutunud üheks inim- ja veterinaarmeditsiini tõsisemaks ohuks. AMR suurendab nii inimeste kui ka loomade haigestumust ja suremust ning tõstab tervishoiuga kaasnevaid kulusid. Antibiootikumide kasutamine põllumajandusloomadel on võrreldes 2010. aastaga langenud 30%, kuid edasine vähenemine on peatumas. 2021. ja 2022. aastal jäi antibiootikumide kasutus samale tasemele, vastavalt 46,6 ja 45,8 mg/PCU. 2023. aastal toimus väike langus 42,5 mg/PCU ja 2024. aastal on samuti toimunud väike langus 40,2 mg/PCU. Kuigi viimasel kahel aastal on olnud langus veidi suurem võib siiski olla seatud eesmärki keeruline 2030. aastaks saavutada. Aasta-aastalt antibiootikumide kasutamise vähendamine toetab EL „Talust taldrikule“ strateegia eesmärki vähendada EL üleselt antibiootikumide kasutust 2030. aastaks 50%. Vastutustundliku antibiootikumide kasutamise kohta teadlikkuse tõstmine ning erinevate ennetavate tegevuste rakendamine loomakasvatustes peab olema pidev kõrge prioriteediga tegevus.

Loomaheaolu valdkonda iseloomustavad kasvavad ühiskondlikud ootused ning eriarvamused tegevussuundade ja ajaraamade osas, mis on vajalikud loomadele viie vabaduse tagamiseks: vabadus janust ja näljast; vabadus ebamugavusest, valust, vigastustest ja haigustest; võimalus loomumaseks käitumiseks ning vabadus hirmust ja kannatustest. Loomapidamistingimuste parandamiseks on oluline suurendada ettevõtjate teadlikkust ja vastutust. Samal ajal toob uute nõuete kehtestamine, näiteks loomade veo tingimuste täpsustamine ja puurispidamise piiramine, kaasa vajaduse kohandada ärimudeleid, mis eeldab märkimisväärsed investeeringuid ja aega. Seejuures püsib ühiskondlik ootus hoida põllumajandustoodete

hinnad madalal, mis muudab tasakaalu leidmise loomade heaolu ja majanduslike võimaluste vahel kogu sektorile keeruliseks.

Loomade, sh lemmikloomade heaolu on jätkuvalt avalikkuse tähelepanu all ning järelevalveasutustele esitatud vihjete arv suurendab vajadust tõhustada järelevalvet. Kuigi teadlikkus loomade heaolust ja väärkohtlemise märkamisest on paranenud, on endiselt vaja arendada loomapidamiskultuuri Eestis. Lemmikloomade heaolu mõjutab veel madal marutaudi vastane vaktsineeritus ja illegaalne kaubandus, mis võivad ohtu seada marutaudi vaba staatuse. Haruldaste ja eksootiliste lemmikloomade puhul on täheldatud madalat teadlikkust pidamistingimustest ja asjakohaste veterinaarteadmiste puudust.

Toiduohutuse valdkonna peamised väljakutsed tulenevad toiduohutuse riskide muutumisest, nende keerukusest ning vajadusest tagada ajakohane õigusruum, tõhus järelevalve ja teaduspõhine riskihindamine. Valdkonna arendamist piirab ebapiisav digivõimekus, sealhulgas andmete riskitasutuse ja tehisintellekti põhinevate lahenduste vähene rakendamine.

Eestis toimib riskipõhine järelevalvesüsteem, mida toetavad riiklikud laborid ja IT-lahendused. Nii laborite (Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus ning Maaelu Teadmuskeskus) kui ka infosüsteemide arendamine ja ajakohastamine on hädavajalik. Oluline on tagada laborite piisav suutlikkus (aparatuur, meetodid, kompetents ja taristu) ning stabiilne rahastus, et vältida investeringuvajaduse kuhjumist.

Uute riskitegurite tõttu peab järelevalveasutus oma tegevust pidevalt kohandama, arvestades toidusüsteemi kestlikkuse, tarbimistrendide ja teadusuuringute arengut. Järelevalve tõhususe suurendamiseks tuleb arendada IT- ja andmeanalüüsi võimekust sh tulenevalt muudatustest EL-s kasutatavatest infosüsteemide muutustest ning rakendada kaasaegseid lahendusi, sealhulgas andmemudeleid ja tehisintellekti. Prioriteediks on otseste rahvatervise riskide maandamine, eelkõige bioloogilise ohutuse tagamine toidutarneahelas, ning valmisolek kiireks reageerimiseks toidutekkelistele haiguspuhangutele. Samas on pikaajaliste riskide (nt saasteained, lisaained, GMOD ja toiduga kokkupuutuvad materjalid) käsitlemiseks ressursid piiratud, eelkõige ressursid hindamaks Eesti olukorda ja elanikkonna ainete saadavust toidu kaudu.

Lisaks on oluliseks väljakutseks kesliku toidukeskkonna arendamine ning tarbijate kestlikumate ja tervist toetavate toiduvalikute soodustamine. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu andmetel on 52,8% 16–64-aastasest elanikkonnast ülekaalus või rasvunud. Ülekaal ja rasvumine põhjustavad ligikaudu 250 000 haigusjuhtu aastas ning ligikaudu igal viiendal täiskasvanul esineb nendega seotud terviseprobleeme. Praeguseks on vananenud andmed laste toitumise kohta, seetõttu on vajalik leida ressursid uue uuringu läbiviimiseks.

Tõstmist vajab valmisolek kriisisituatsioonides toiduga seotud ohtudele reageerimiseks, puudu on nii kompetentsist kui ka ressurssidest, samuti vajavad uuendamist toidu kriisi situatsiooniplaanid.

Toiduohutussüsteemi toimimist mõjutavad lisaks veel ettevõtjate ebahütlane teadlikkus ja tarbijate vähene allikakriitilisus, mis suurendab vastuvõtlikkust valeinfole. Ettevõtjatel on piiratud võimekus loakohustusega toitude turule toomiseks, sh vajalike uuringute tegemine, loataotluse koostamine jne. Tervikuna vajavad arendamist riskihindamise, -juhtimise ja -kommunikatsiooni koordineeritus.

Toiduohutuse baromeetri näitaja on 2025. aastal tõusnud tasemele 103,91, ületades seatud eesmärgi (vähemalt 100). Järelevalvetulemused näitavad siiski, et jätkuvalt tuleb pöörata suuremat tähelepanu HACCP ja eeltingimuste programmi nõuete täitmisele ning toidualase teabe ja e-kaubanduse valdkondadele. Eriti probleemne on tootmis- ja tervisealaste väidete vastavus nõuetele. Seetõttu on vajalik suurendada käitlejate teadlikkust, parandada nende praktilisi oskusi ning hoida probleemseid valdkonnad jätkuvalt järelevalve keskmes.

Tarbija teadlikkuse baromeetrit ehk tarbija teadlikkust toiduohutusest hinnati viimati 2023. aastal ning tulemuseks oli 65,8%, mis tähendab, et teadlikkus võrreldes 2019. aastaga (tulemus 69,4%) on pisut langenud (-3,6%). Järgmine tarbija teadlikkuse hindamine on planeeritud 2027. aastal. Kõige enam mõjutas baromeetri tulemust säilimisaja väljenditest „kõlblik kuni“ ja „parim enne“ arusaamine. Pea pooled vastanutest ei teadnud „kõlblik kuni“ õiget tähendust ning omistasid sellele mõiste „parim enne“ tähenduse.

Tarbijate teadlikkuse taseme hoidmiseks ja parandamiseks on vajalik jätkata teavitustegevustega, pöörates suuremat tähelepanu just eesti keelt mitte kõnelevatele tarbijatele.

Tarbija kindlustunde indeksi väärtus oli 2025. aastal 74%. Selle alusel võib öelda, et 70% kuni 77% Eesti elanikest olid toidu ohutuses pigem kindlad. Keskmise kindlustunde toiduohutuse suhtes on varasemast kõrgem ja see muutus on üldistatav kõigile Eesti elanikele. Tarbija kindlus olenes endiselt väga olulisel määral isiklikest kokkupuudetest juhtumitega, kus toidu ohutuse suhtes esines kahtlus. Tarbija kindlus oli kõrgem eestikeelsete, vähemalt 1000-eurose sissetulekuga, kõrgharidusega ja 18-24-aastaste Eesti elanike seas. Järgmine tarbija kindlustunde hindamine toimub 2027. aastal.

Mahepõllumajandussektor on viimastel aastatel kasvanud hoogsalt nii maailmas, Euroopas kui ka Eestis. Euroopa Liidu rohelise kokkuleppe „Talust taldrikule“ strateegia näeb ette, et 2030. aastaks moodustab mahepõllumajandusmaa 25% Euroopa Liidu põllumajandusmaa pindalast. Eestis oli mahepõllumajanduse registri andmetel 2025. aastal 228 148 ha mahepõllumajandusmaad, mis moodustab kogu Eesti põllumajandusmaast 23,0%. Võrreldes aasta varasemaga suurenes mahepõllumajandusmaa 1,8%.

Mahetootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2025. aastal 1869, võrreldes eelmise aastaga vähenes nende arv 0,8%. Mahepõllumajandusettevõtted on aastatega järjest suuremaks kasvanud – 2025. aastal oli keskmises mahepõllumajandusettevõttes ligikaudu 122 ha mahepõllumajandusmaad.

Vaatamata mahetoodete populaarsusele tarbijate seas on takistuseks mahetöötlemise ja turuarenduse mahajäämus, millest tulenevalt tuleb edaspidi keskenduda rohkem töötlemis- ja turustuskeemide arendamisele. Mahetooraine väärindamisega tegelevate ettevõtete arv vähenes 12%. 2025. aastal tegeles mahepõllumajandusliku toidu töötlemise ja sööda tootmisega kokku 166 ettevõtet. Järjest enam kasutatakse mahetooteid ka toitlustusasutustes. 2025. aasta lõpuks oli Põllumajandus- ja Toiduametit mahetoitlustamisest teavitanud 300 toitlustusettevõtet.

2025. aasta olulisemad tegevused eesmärkide saavutamiseks

Rahvatervise kaitse ja tarbijate kestlike toiduvalikute edendamine.

2025. aastal tehti olulisi samme rahvatervise kaitse ning kestlike toiduvalikute edendamisel Eestis. Töötati välja toiduseaduse muutmise väljatöötamiskavatsus, et lahendada praktikas esile kerkinud küsimusi ning suurendada õigusraami selgust ja ajakohasust. Jätkub 2026. aastal.

Alustati analüüsi riigihanke kriteeriumide kehtestamise võimaluste kohta avalikus toitlustuses senisest suuremas mahus kohaliku, mahepõllumajandusliku ja taimse toidu osakaalu suurendamiseks. Jätkub 2026. aastal.

2025. aastal alustati erijuhiste koostamist, et anda ettevõtjatele ja majapidamistele selged suunised oma võimekuse ja võimalike puudujääkide hindamiseks toiduohutuse, sealhulgas taime- ja loomateravise ning loomade heaolu tagamisel. Erijuhised on osa riigikaitse tegevuskava alamkavast ning nende eesmärk on suunata käitlejaid tõstma valmisolekut riigikaitsele ja muudes kriisilukordades, kavandades vajalikud kriisitegevused ette tavaolukorras. Erijuhiste koostamine ja nendega seotud teavitustegevused jätkuvad.

2025. aastal toimus seminar „Mis värvi on toit?“, kus käsitleti pakendi esikülje märgistamise, sealhulgas Nutri-Score'i kasutuselevõtu küsimusi. Seminariga alustati teema põhjalikumalt analüüsi ning selle tutvustamist sidusrühmadele ja avalikkusele. Lisaks koostati ülevaade viimaste aastate teaduskirjandusest erinevate esikülje märgistussüsteemide võrdluse kohta ning alustati Nutri-Score'i kooskõla hindamist Eesti toitumissoovitustega. Järgmise sammuna hinnatakse Nutri-Score'i vabatahtliku kasutuselevõtu majanduslikke mõjusid Eestis.

Tõsteti nii toidukäitlejate kui ka tarbijate teadlikkust. Alustavate toidukäitlejate teadlikkuse suurendamiseks hakati koostama toiduohutuse teekaarti, mis selgitab valdkonna põhimõtteid ja kehtivaid nõudeid. Jätkub 2026. aastal. Tarbijate teadlikkust toetati Euroopa Toiduohutusameti (EFSA) ja liikmesriikide koordineeritud riskihindamise kommunikatsiooniga, osaledes EFSA kampaanias #Safe2Eat. Eestis keskenduti kampaanias kolmele teemale: toidu säilimisaeg, looduslikud taimetoksiinid ja toidulisandid. Samuti viidi läbi toiduohutuse

haridusteemaline innovatsiooniprojekt, mille käigus töötati välja lahendustepanekud kodunduse tundides toiduohutuse olukorra parandamiseks.

Haridusasutustes jätkati mahetoidu kasutamise edendamist, suurendades mahepõllumajanduslike toiduainete osakaalu koolide ja lasteadeade menüüdes. Riiklik toetus aitab katta mahetooraine kõrgemast hinnast tulenevaid lisakulusid ning muudab selle kasutamise toilitustajatele kättesaadavamaks.

Inimeste, taimede ja loomade tervise ning keskkonna kaitsmine „Üks Tervis“ põhimõttel

2025. aastal edendati Eestis inimeste, taimede ja loomade tervise kaitset terviklikul „Üks Tervis“ lähenemisviisil. Taimetervise valdkonnas alustati taimetervise baromeetri väljatöötamist, et saada sisulisem ülevaade taimetervise olukorrast ning valdkonna riskidest ja muutustest. Jätkusid teavitustegevused rahvusvahelise taimetervise päeva tähistamisel ja EFSA teavituskampaania #PlantHealth4Life raames.

Taimekaitse valdkonnas tegeleti taimekaitsevahendite riskideks väljatöötamisega, mis võimaldab hinnata erinevate toimeainete mõju nii keskkonnale kui ka inimeste ja loomade tervisele.

2022. a. – 2025. a. koostati ajakohastatud kultuuripõhised integreeritud taimekaitse suunised ja töötati välja tõrjekriteeriumid põhiliste taimekahjustajate kohta.

Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2024–2029 tegevuste raames viidi 2025. aastal ellu mitmeid teavitamis- ja seiretegevusi. Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA) korraldas 13. märtsil 2025 taimekaitsevahendite infopäeva ning avaldas sektori teavitamiseks pressiteateid ja artikleid, milles rõhutati koostöö vajadust, ohutut kasutust ja regulatiivseid nõudeid. Samuti jagati juhiseid väetiste teadlikuks valikuks ning selgitati taimekaitsevahendite kasutamisega seotud nõudeid ja põllul viibimise ohutust. PTA avaldas kokkuvõtteid taimekaitsevahendite jääkide kohta toidus ning ülevaate 2024. aasta kasutushooajast.

Teadus- ja seirepoolel panustas Maaelu Teadmuskeskus (METK) uuringutega, milles hinnati taimekaitsevahendite jääkide sisaldust ja toimeainete püsimist mullas erinevate agrotehnoloogiate rakendamisel.

2026. aastal on käimas ka väetise koostise nõuete ühtlustamise uuring, mille eesmärgiks on määruse lisade nõuete ühtlustamine sh nõuete dubleerimise vältimine ja võimalusel nõuete koondamine ühte lissasse.

Loomaheaolu taseme tõstmine

2025. aastal jätkati loomade heaolu parandamist nii õigusruumi ajakohastamise kui ka praktiliste lahenduste arendamise kaudu.

Algatati veterinaarseaduse muutmine, millega nähakse ette kasside, koerte ja valgetuhkrute kohustuslik kiibistamine ning kandmine riigi lemmikloomaregistrisse. Sellega luuakse alus ühtse ja toimiva registrisüsteemi kasutuselevõtuks, mis toetab kohalike omavalitsuste ülesannete täitmist hulkuvate loomadega seotud juhtumite lahendamisel ja loomapidajate vastutuse suurendamisel. Registri arendamiseks viidi läbi ka ärianalüüs, et tagada süsteemi tõhus ja kasutajasõbralik rakendamine.

Jätkus ka loomakaitseaduse muutmine. Loomakaitseaduse muutmise seaduse esimeses etapis sooviti keelustada kanade puurispidamine alates 2035. aastast ja sooviti anda katseloomade kasutamise statistika koondamise ülesanne üle Põllumajandus- ja Toiduametile. Loomakaitseaduse muutmise seaduse teises etapis on ette valmistatud muudatused, millega soovitakse keelustatakse zoofiilia, koerte ketis pidamine, tegevusloa nõuded varjupaikadele ning vaadati üle kehtivad karistused. Nende sammudega tugevdatakse loomade heaolu ning ajakohastatakse regulatsiooni vastavalt ühiskondlikele ootustele ja loomade heaolu põhimõtetele.

Toidutootjate majandustegevuse toetamine

2025. aastal keskenduti toidutootjate majandustegevuse toetamisel nii regulatiivse keskkonna ajakohastamisele kui ka tootjate teadlikkuse ja konkurentsivõime suurendamisele.

2025. aastal alustati alkoholiseadus, alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus ning riigilõivuseaduse muutmist, et vähendada alkoholi käitlejate halduskoormust ja kaotada Riiklik

alkoholiregister. Registri kaotamisega kaasneb ettevõtjatele ajaline ja rahaline kokkuvõtte registrikande tegemise taotlemise arvelt ning tekib võimalus uusi tooteid kiiremini ning väiksemate kuludega turule viia. Riiklik alkoholiregister plaanitakse sulgeda 1. novembrist 2026.

Muudeti regionaal- ja põllumajandusministri määrust „Nõuded väetise koostisele väetise liikide kaupa“, viies sellega ellu Vabariigi Valitsuse memorandumis kokku lepitud suunised põlevkivi töötlemisel tekkivate jäätmete võimaliku väetisena kasutamiseks. Muudatuste eesmärk oli luua selgem ja teaduspõhisem raamistik, mis võimaldaks laiendada väetisekomponentide ringi.

Olulisel kohal oli taimetervisealane teavitustöö. Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA) ja Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (REM) viisid ellu tegevusi EFSA kampaania #PlantHealth4Life raames. Tallinna lennujaamas toimusid teavitussüritused ning digiekraanidel kuvati reisijatele suunatud teabematerjale, et ennetada ohtlike taimekahjustajate sissetoomist. Avaldati taimetervise infokirja „Terve taim“ uus number, milles anti ülevaade EL karantiinsete kahjustajate seire tulemustest. Samuti tähistati rahvusvahelist taimetervise päeva ning viidi läbi koolitusi ja avalikke teavitussüritusi.

Tootjate konkurentsivõime tugevdamiseks parandati tsoonipõhiste võrdsete taimekaitselahenduste kättesaadavust, et Eesti põllumajandustootjatel oleksid võrdsed võimalused teiste liikmesriikide tootjatega. Lisaks viidi läbi loomade geneetilise materjali säilitamise hange, toetades põllumajandusliku mitmekesisuse säilimist ja aretustöö jätkusuutlikkust.

Nende tegevustega toetati üheaegselt nii toidutootjate majanduslikku jätkusuutlikkust kui ka taimetervise ja bioohutuse tagamist.

Asutuste võimekuse tõstmine järelevalvetoimingutega tegelemisel

Alustati uuringuga, mille tulemusel luuakse PTA-le Üks Tervis kontseptsiooni alusel riskimudel, mis seob omavahel olemasolevad andmed ja mille alusel saab targemalt suunata seire ja järelevalve ressursse.

4. Olulised tegevused

Rahvatervise kaitse ja tarbijate kestlike toiduvalikute edendamine

Milles seisneb väljakutse?

Eesti rahvastiku toitumine ei ole piisavalt kehtlik, mistõttu on vaja edendada kehtlikku toidukeskkonda ning tarbijate kehtlikumaid toiduvalikuid.

Õigusraumi aja- ja asjakohasena hoidmine arvestades esilekerkivaid toiduohutuse riske ja toidusüsteemi muutusi, et kindlustada inimeste tervise ja tarbijate huvide kaitse kõrge tase.

Olulisemad tegevused 2027. aastal

- Jätkatakse toiduseaduse muutmise eelnõu ettevalmistusega, et lahendada üles kerkinud praktilisi probleeme, suurendada õigusselgust ning tagada kehtivate nõuete aja- ja asjakohasus. Muudatused puudutavad eelkõige järelevalvekorraldust, nt ülevaatamist vajab järelevalve ja seire toiminguid toetav volitatud laborite süsteem ning maksimumtrahvimäärad, mis ei taga ametliku kontrolli määrusega kehtestatud nõuete täitmist.
- Jätkatakse ettevalmistusi pakendi esikülje märgisüsteemi Nutriscore kasutamise võimaldamiseks Eestis.
- Jätkatakse toiduohutuse ja toidu teemade käsitlemise edendamisega haridussüsteemis.
- Viiakse läbi tarbija toiduohutuse teadlikkust ja kindlustunnet hindavad uuringud.
- Haridusasutustele suunatud toetusmeetme raames toetatakse lastele mahetoitu pakkuvaid üldhariduskooli ja lasteaedu. Mahetoitu pakkuvate haridusasutuste osakaalu suurendamiseks

ning teadlikkuse tõstmiseks mahepõllumajandusest korraldatakse haridusasutuste toilitustajatele koolitusi, infopäevi ja tagatakse toetav nõuandeteenus.

Inimeste, taimede ja loomade tervise ning keskkonna kaitsmine „Üks Tervis“ põhimõttel

Milles seisneb väljakutse?

Taimekahjustajate ja loomataudide levik mõjutab negatiivselt põllumajandustootmise ja metsamajanduse tasuvust, looduskeskkonda ja rahvusvahelist kaubandust. Loomataudide ennetamine vähendab haiguste esinemist, ravimite kasutamist ning mikroobide ravimresistentsuse teket. Sigade Aafrika katku ja lindude gripi esinemine keskkonnas hoiab nende ettevõtetesse jõudmise riski kõrgel, lisandunud on uus risk tulenevalt suu- ja sõrataudi puhangutest Kesk-Euroopas. Eriti ohtlike loomataudide jõudmine meie põllumajandusettevõtetesse ohustab isearustatust ja seeläbi toidujulgeolekut.

Ohtlikest taimekahjustajatest on tuvastatud kartulikahjustajate koldeid, jätkuvaks ohuks on meile lähim saare-salehundlase kolle, mis asub Eesti ida-piirist kõigest ~100 km kaugusel Peterburi regioonis. Taimekahjustajate võimalikult varajane tuvastamine ja tõrjemeetmete rakendamine hoiab ära hilisema oluliselt suurema kulu ja võimaliku kahju nii majandusele kui ka ökosüsteemile. Eestis turustatavad taimekaitsevahendid, väetised, sööt ja ravimid ning nende kasutus peab olema ohutu inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale.

Olulisemad tegevused 2027. aastal

- Loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate leviku ennetamiseks ning tõrjeks tagatakse ressursid kohustuslike programmiliste tegevuste elluviimiseks ning loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate seiretega jätkamiseks. Seirete (RLTP) muutmine riskipõhisteks ja läbipaistvateks. Eesti jaoks uute eriti ohtlike ja esilekerkivate taudide seiremetoodikate väljatöötamine.
- Veterinaarse digiresepti loomise analüüs ja arenduse ettevalmistamine.
- PTA reageerimisvalmiduse ning kompetentside tõstmine tulenevalt muutustest taudiolukorras, sh metsloomapopulatsioonis taudide tõrjumiseks.
- Hinnatakse ja maandatakse taimekaitsevahendite kasutamisest tulenevaid riske. Töötatakse välja interaktiivne mudel taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskide mõõtmiseks riigi, piirkonna ja kasvatatavate kultuuride tasemel ning trendide jälgimiseks.

Loomaheaolu taseme tõstmine

Milles seisneb väljakutse?

Ühiskonnas on ootused loomade heaoluküsimustele lahenduste leidmiseks. Põllumajandusloomade heaolu edendamiseks uute nõuete kehtestamisel peab loomakasvatusektor vaatama üle oma senised ärimudelid. Olulisimad mõjutajad nõuetega kohanemiseks on vajaminev investeeringute maht ja aeg. Samal ajal loomade kõrgemat heaolu arvestavate pidamistingimuste tagamisega, on säilinud ootus, et põllumajandustoodete hind säiliks madalal tasemel. Sellistele omavahel vastukäivatele ootustele vastamine on loomade heaolu kontekstis suur väljakutse kogu loomakasvatusektorile.

Vaatamata sellele, et inimeste teadlikkus loomade heaolust ja väärkohtlemise märkamise on tõusuteel, vajab loomapidamiskultuur Eestis siiski edendamist läbi ühiskonnas konsensusse saanud õiguslike

muudatuste ja teavitustöö. Liiga palju on omanikuta lemmikloomi, mis paneb suure koormuse kohalikele omavalitsustele hulkuvate ja omanikute loomade küsimustega tegelemisel. Murekohaks on kassikolooniad, loomade hülgamisega seotud kõrge koormus varjupaikades ning koertega kauplemisel levinud pettused. 2026. aasta veterinaarseaduse muudatuse (mikrokiipimine, registreerimine) tegevused jätkuvad. 2026. aasta menetletava loomakaitseaduse muudatuse (munakanade puurispidamise keelustamine, koerte alaliselt ketis pidamise ja zoofiilia keelustamine ning varjupaikadele tegevuslubade kohustuse seadmine) tegevused jätkuvad.

Olulisemad tegevused 2027. aastal

- Loomaaedade ja loomaparkide õigusruumi korrastamine ja loomakaitseaduse muutmise seaduse koostamine.
- Jätkub Euroopa Komisjoni põllumajandusloomade vedu puudutavate õigusaktide arutelul osalemine ja Eesti positsioonide kaitsmine

Targa ja kestliku põllumajandustootmise ja toidutöötlemise toetamine ning varustuskindluse ja toidujulgeoleku suurendamine.

** Prioriteet ka Biomajandus 2026-2029 programmis*

Milles seisneb väljakutse?

Poliitika ajakohastamine vastavalt ühiskonna ootustele, bürokraatia vähendamise vajadusele, jm muutuvatele vajadustele ja väljakutsetele (nt teaduse ja tehnoloogia areng, riigikaitse kriis, kliimamuutused, kaubavahetuse trendid).

Olulisemad tegevused 2027. aastal

- Riigi kaitsetegevuse kava alamkava ülesanded - toidukäitlemise ja loomatervise (Toiduohutuse programmi ulatus) tagamise erijuhise koostamine ja teavitamise korraldamine.
- PTA reageerimisvalmiduse ning kompetentside tõstmine toiduga seotud kriisidega toimetulekuks, sh situatsiooniplaanide ajakohastamine.
- Ajakohastatakse ja korrastatakse väetise nõudeid ja riikliku järelevalve käigus väetisest proovide võtmise korda ja proovide analüüsi meetodeid

Asutuste võimekuse tõstmine järelevalvetoimingutega tegelemisel

Milles seisneb väljakutse?

Praegu kasutatavad ressursid ja töövahendid ei toeta innovatsiooni toidusektoris ega põllumajanduses ega võimalda saavutada eesmäärke, nagu maaelu digitaliseerimine, teenuste proaktiivsus, halduskoormuse vähendamine ja kontrollimenetluste kiirendamine.

Haldusalas on kasutusel hulk vananenud ja omavahel mitteühilduvaid infosüsteeme (nt MATI, MEIS, JVIS, PMAIS, KIR, KP, e-PRIA, LIS). Need ei toeta riskisutust ega andmete korduvkasutust ning ei taga kliendist tervikvaadet. Andmete esitamine mitmesse kohta rikub andmete ühekordse esitamise põhimõtet.

Süsteemide killustatus ja koostöövõime puudumine pärsivad järelevalvetoimingute tõhusust ja takistavad teenuste arendamist kliendi vaates.

Olulisemad tegevused 2027. aastal

- Järelevalve tööprotsesside ja töövahendite uuendamine. Arendatakse ühtne järelevalve töölaud ja kliendivaade, mis võimaldab ametnikel planeerida, teha ja hallata järelevalvetoiminguid terviklikult sõltumata taustsüsteemist. Olemasolevad infosüsteemid jäävad etapiviisiliselt kasutusse, kuid kasutajakogemus ja tööprotsessid ühtlustatakse. 2026. aastal viiakse läbi analüüs ja lahenduse ettevalmistus, 2027. aastal arendus ja kasutuselevõtt.
- Andmelao arenduse lõpuleviimine ja andmete koondamine ühtsesse analüüsikeskkonda. 2027. aastal luuakse terviklikud Power BI tööalad ja juhtimisvaated, et toetada riskipõhist juhtimist, seiret ja otsustamist.
- Riskipõhise ja kooskõlastatud järelevalve arendamine. Luuakse võimalused kontrollide paremaks planeerimiseks, sihistamiseks ja omavaheliseks koordineerimiseks, et vähendada dubleerimist ning tõsta järelevalve mõjusust ja kliendivaadet.
- Jätkatakse taimetervise, loomatervise ja toidu järelevalve valdkondade tööprotsesside ühtlustamist ning järelevalve rahastuse ja andmete tervikvaate kujundamist.

5. Programmi tegevused

5.1 Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetised

Eesmärk	Taimekaitsevahendite ja väetiste ohutuse tagamine inimeste ja loomade elule, tervisele ning keskkonnale ja soodsa mõju tagamine taimedele ja taimekasvatussaadustele.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2025	2027	2028	2029	2030
Integreeritud taimekaitse (ITK) põhimõtetele vastamine, %	100	95	95	95	95
Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollidest, %	95,2	95	95	95	95
Väetiste käitlemise kontrollidel tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollide arvust, %	94,4	95	95	95	95

Integreeritud taimekaitse (ITK) põhimõtetele vastamine näitab, kui ulatuslikult rakendatakse põllumajanduses ITK põhimõtteid. ITK iseloomustab taimekaitsevahendite ja muude abinõude majanduslikult ja ökoloogiliselt põhjendatud tasemel kasutust. Eesmärk on, et ITK põhimõtetele vastamine ei lange alla 95%. ITK vähendab taimekaitsevahendite liigkasutust ning soodustab keskkonna- ja tervisesõbralikku lähenemist, mis on otse seotud ohutuse tagamisega inimestele, loomadele ja keskkonnale. Suurem vastamine ITK-le tähendab, et ohutus paraneb ja taimekaitsevahendite kasutamine on vajaduspõhine, teadlikum ja keskkonnasäästlikum. Eesmärk on hoida taset vähemalt 95% juures.

Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud (nt keelatud ained, vale dokumentatsioon) ja väetististe käitlemise kontrollidel rikkumiste osakaal tuvastatud nõuetele vastavuse osakaal iseloomustavad seda, kas Eestis kasutusel olevad taimekaitsevahendid ja väetised on ohutud inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Väetiste ja taimekaitse valdkonnas on eesmärk hoida vastavuste osakaal vähemalt 95%..

Tegevused perioodil 2027-2030:

Õigusloome ja analüüsid

Analüüsitakse nii väetiste kui ka taimekaitse valdkonda reguleerivate õigusnormide toimimist ja rakendamist ning tagatakse vajalike muudatuste tegemine õigusnormides.

Osaletakse EL otsustusprotsessis (taimekaitse ja väetiste valdkondades), kus toimub pidev nõuete ajakohastamine. Taimekaitse valdkonnas on fookuses nõuete lihtsustamine ja turulepääsu kiirendamine (direktiiv 2009/128/EÜ (SUD) ja määrus 1107/2009), eriti madala riskiga ja bioloogiliste taimekaitsevahendite, ning mehitamata õhusõidukite kasutamine taimekaitsetööl. Väetiste valdkonnas on fookuses ELi peamiste kemikaaliõigusaktide ühtlustamine ja lihtsustamine ning eelnõu (määrus 2019/1009), mis loob eeldused toodete kiiremaks turule tulekuks.

Rakendatakse „Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2024-2029“. Fookus on alavaldkondade kitsaskohtade leevendamiseks suunatud tegevustel.

Analüüsitakse teiste ELi liikmesriikide väetiste järelevalve proovivõtu praktikat ja muudetakse vajadusel põllumajandusministri määrusega on sätestatud nõudeid, et vähendada riikliku järelevalve raames partii kohta nõutavate proovide arvu.

Kuna Eestis turustavate väetisetoodete valik on juba praegu laiem kui METK-i analüüsivõimalused, siis järelevalves peab olema tagatud mitte ainult valmidus proovide võtmiseks kõikidest uutest väetisetoodetest kui ka valmidus analüüsi tellimiseks väljaspool METKi pakkuvaid teenuseid.

Pidevas töös on riigisiseste väetiste koostise nõuete täiendamine, sh vajadusel lisatakse uusi liike. Väetise käitlejale protsessi kiirendamiseks peavad olema sõnastatud ning avalikuks tehtud selged põhimõtted väetiste koostise nõuete täiendamiseks.

2025. a töötati välja Eesti olusid arvestav taimekaitsevahendite indeks, mis näitab kasutatavate taimekaitsetoodete riskitaset ning loodi tööriista prototüüp, mis võimaldab hinnata taimekaitsevahendite kasutuskoozumust, võttes arvesse turustatud ja hiljem võimalusel kasutusandmete baasil taimekaitsevahendites sisalduvate toimeainete riskiindekseid erinevates mõjukategooriates 2026. a. jätkatakse Eesti oludele sobiva tööriista arendamist, mis võimaldab taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskide mõõtmiseks riigi, piirkonna ja kasvatatavate kultuuride tasemel ning aastatiste trendide jälgimiseks ning luuakse andmebaasi Eestis kasutamiseks lubatud taimekaitsepreparaatide riskiindeksitest

Parandatakse tsoonipõhiste võrdsete taimekaitsevahenduste kättesaadavust. Analüüsitakse kitsaskohtasid ning otsitakse lahendusi toodete Eesti turule saamiseks.

Järelevalve ja taimekaitsevahendite turule lubamine

Kiirendatakse taimekaitsevahendite turule lubamise protsessi. PTA taotles ühisturu programmi (*SMP Food*) raames liikmesriikidele pakutavat toetust, millega rahastatakse taimekaitsevahendeid käsitlevate määruste rakendamise parandamiseks suunatud tegevusi. Eeldatakse, et meede võimaldab pädevatel asutustel paremini täita oma kohustusi ja vähendada viivitusi toimeainete heakskiitmise ja toodetele loa andmise taotluste hindamisel. Selle toetuse saamisega kaasneb liikmesriigile kohustus tagada asutustele kulude katmiseks vajalike struktuursete muudatuste ellu viimine. Panustame, et tarbijal on võimalus soetada soovitud omadustega ja ohtu mitte põhjustavat väetist. Eestis turustatav väetis peab olema kantud väetiseregistrisse või kandma ELi vastavusmärgist „CE“ ja olema kantud ELi väetisetoodete nimekirja. Väetise koostis peab vastama kas ELi väetisetoodete määruse või väetiseseaduse alusel kehtestatud ministri määrmises esitatud nõuetele. Kui esitatud dokumendid on nõuetekohased ja väetise koostis vastab kehtestatud nõuetele, kantakse väetis väetiseregistrisse ühe tööpäeva jooksul

ELi väetisetoodete määrmise kehtima hakkamisega on lisandunud mitmeid uusi väetisetooteid näiteks orgaanilised väetised, inhibiitorid, mullaparanusained, biostimulaatorid ja kasvusubstraadid, mille vastavust nõuetele peame hindama, et tagada nende ohutus inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Selleks on kaardistatud väetisetoodete siseriiklikud analüüsivõimalused ning METK tegeleb nende võimaluste laiendamisega, mis tähendab labori vaates uute analüüsimeetodite juurutamist ja akrediteerimist ning võimalik, et ka täiendavate seadmete soetamist. Samas kui laboritel nt proovide vähesuse tõttu ei ole mõistlik uusi analüüsimise meetodeid kasutusele võtta, tuleb teenusepakkuja leida mõnest teisest ELi liikmesriigist.

Uute ELi väetisetoodete ja väetiselike järkjärgulise turuletulekuga suureneb PTA-I kontrolliobjektide maht ning METK-le kaasneb täiendavate laborianalüüside tegemise vajadus ja selleks peab labor olema valmis. Keeruline on hinnata, millises mahus ja kui kiiresti ELi väetisetoodete määrmise nõuetele vastavaid tooteid Eesti turule jõuab, kuid pikemas perspektiivis püsib nii järelevalve võimekuse kui ka laborianalüüside võimekuse tõstmise vajadus ja see suurendab kulusid.

Analüüsitakse väärtegade põhjuseid ning nende ennetamiseks rakendatavate abinõude mõjusust. Analüüside tulemustest lähtuvalt koordineeritakse arendusi, tehakse strateegilisi plaane ning kujundatakse õigusnorme.

Teadlikkuse tõstmine

Tagatakse õigusnorme tutvustava avaliku kommunikatsiooni toimimine, et nõuete täitmise eest vastutavad isikud oleksid teadlikud oma kohustustest ja nõuetest.

Tagatakse taimekaitsekoolituste toimimine. Taimkaitsekoolitusel on väga oluline roll taimekaitsevahendite kasutamisega kaasnevate riskide vähendamisel ja säästvama taimekaitse ning integreeritud taimekaitse põhimõtete rakendamise edendamisel. PTA hindab koolitusasutuste poolt edastatud programmide vastavust õigusaktidele ja praktikas ilmnenu vajadustele. Kinnitatud programmi alusel on koolituste korraldamise õigus antud viiele koolitusasutusele, millest kaks ei korralda avalikke koolitusi.

Strateegiliste uuringute programmi SUP esitatakse taimetervise uurimissuund, mis keskendub põllukultuuride kahjustajate varajasele avastamisele ning nende tõrje tõhususe ja kestlikkuse tagamisele, et säilitada saagikus ja toidu ohutus. Uuritavad probleemid: 1) millistel umbrohuliikidel ja kui ulatuslikult esineb Eestis herbitsiidiresistentsust ning milliste toimeainete/toimeviiside suhtes see on kujunenud (sh ristresistentsus); 2) milline on Eestis peamiste seenhaiguste tekitajate fungitsiiditundlikkus ning kas ja millises ulatuses esineb resistentsust riiklikus registris olevate ja praktikas enim kasutatavate fungitsiidide toimeainerühmade suhtes.

5.3 Programmi tegevus – Sordiaretus ja taimne paljundusmaterjal

Eesmärk	Sordiaretu ja taimse paljundusmaterjali valdkonna eesmärk on tagada mitmekesised, kvaliteetsed ja kohalikesse oludesse sobivad põllu- ja aiakultuuride sordid.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2025	2027	2028	2029	2030
Sertifitseerimise läbinud seemnepartiide suhtarv, %	89	95	95	95	95
Eestis toodetud sertifitseeritud seemne kogus, t	39 171 (2024)	40 000	42 000	45 000	50 000
Uute Eestis aretatud ja sordilehte võetud sortide arv aastas	2	3	3	3	3

Sertifitseerimise läbinud partiide suhtarv näitab, kui suur osa toodetud seemnepartiidest on läbinud ametliku sertifitseerimise protsessi, mis tagab kvaliteedi ja vastavuse kehtestatud standarditele. Seda mõõdikut hindamaks, kui paljuski vastavad Eestis toodetud seemned kvaliteedinõuetele, mis on oluline kohalike tingimustega sobivate kultuuride tagamiseks. Kõrge protsent viitab sellele, et Eesti põllumajandussektor toodab kvaliteetseid seemneid, mis on sobilikud kasutamiseks nii kohalikul turul, Euroopa Liidus või mujal maailmas.

Eestis toodetud sertifitseeritud seemne kogus näitab, kui palju sertifitseeritud seemneid on Eestis toodetud koguliselt, väljendatuna tonnides. Seda kasutatakse eesmärgi suunas liikumise hindamiseks, et mõista, kas Eestis toodetud sertifitseeritud seemnete kogus on piisav kohaliku vajaduse rahuldamiseks ja kas Eesti põllumajandus suudab toota kvaliteetset paljundusmaterjali. Suurem kogus tähendab, et Eestis toodetud kvaliteetsete ja sertifitseeritud seemnete turg on laienenud, mis omakorda toetab kohaliku tootmise tugevnemist ja sõltumatust impordist.

Sordilehte lisatud Eestis aretatud sortide arv mõõdab, kui palju uusi sorte on Eestis aretatud ja aastas sordilehte kantud, andes ülevaate sordiaretu tulemuslikkusest ja uute kohalike oludega kohanenud sortide levikust. Seda mõõdikut kasutatakse eesmärgi suunas liikumise jälgimiseks, et hinnata, kas uute sortide

aretamine on piisavalt aktiivne. Suurem arv uusi sorte näitab, et Eesti teadus- ja arendustegevus on edenenud ning pakub põllumajandusele mitmekesiseid ja kohalikesse oludesse sobivaid lahendusi.

Tegevused perioodil 2027-2030:

Õigusloome

Osaletakse soodustava regulatiivse keskkonna loomisel taimse paljundusmaterjali tootmiseks ja turustamiseks ning biotehnoloogia lahenduste, sh uute aretustehnoloogiate (UAT) kasutuselevõtuks Eestis.

Toetused

Sordiaretuse valdkonnas antakse kohaliku sorti taimede kasvatamise toetust ning sertifitseeritud seemnekartuli tootmise toetust.

Teadustöö ja teadlikkuse tõstmine

Rakendatakse programmi „Sordiaretusprogramm 2020–2030“, mis toetab ja edendab kohalikesse muutuvatesse keskkonnatingimustesse sobivate, turunõudlusele vastavate ja hea ekspordipotentsiaaliga põllumajanduskultuuride sortide aretamist ning resistentsusaretust ja sellekohase teabe levitamist. Programmiga luuakse eeldused elurikkuse säilitamiseks ja säästva arengu tagamiseks kooskõlas riigisiseste ja rahvusvaheliste arengudokumentide, lepingute ja konventsioonidega. Tellitakse programmi välishindamine. Valmistatakse ette Sordiaretuse programmi üleviimist Strateegiliste uuringute programmi SUP alates 2028. aastast.

Rakendatakse programmi „Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2021–2027“, mille eesmärgiks on põllumajanduskultuuride geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine, uurimine ja kasutamine ning kollektsioonide haldamine, korraldus- ja teavitustöö, lisaks rahvusvahelise koostöö edendamine. Programmi tegevused säilitavad elurikkust, leevendavad kliimamuutusi ja aitavad nendega kohaneda ning tagada toidujulgeoleku ja kultuuripärandi säilimise. Geneetilist ressursi kasutatakse ka teadus- ja arendustegevuses, sh sordiaretuses. Valmistatakse ette uut, 2028. aastal algavat Geneetiliste ressursside säilitamise programmi.

Sordiaretuse ja geneetilise ressursi nõukogus vaadatakse iga-aastaselt üle ja vajadusel muudetakse sordiaretuse põhimõtteid sordiaretusprogrammis. Jätkatakse teadlikkuse tõstmisega sertifitseeritud seemne ja seemnekartuli kasutamise vajalikkusest.

Suurendatakse teadlikkust ja võimekust ka koolituste kaudu, nt AKIS koolitused.

5.3 Programmi tegevus – Taimetervis

Eesmärk	Programmi tegevuse eesmärk on tagada olukord, kus Eesti on vaba ohtlikest taimekahjustajatest.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2025	2027	2028	2029	2030
Ohtlike taimekahjustajate puhangute arv ¹	5	4	4	4	4
Taimetervise baromeeter	Algtase selgub 2026. a suvel	-	-	-	-

¹ Näitab tuvastatud EL teavituskohustuslike taimekahjustajate leidude arvu

Ohtlike taimkahjustajate puhangute arv näitab tuvastatud EL teavituskohustuslike taimkahjustajate leidude arvu. Eesmärk on hoida puhangute arv madalal tasemel ning vältida kahjustajate laialdast levikut.

Taimetervise baromeeter on kompleksne mõõdik, mis hõlmab olulisemaid taimetervise valdkonna näitajaid ja koondab need ühtseks ülevaateks valdkonna seisust. See võimaldab anda üldhinnangut Eesti taimetervise olukorrale aastapõhiselt võrrelduna eelnevasse perioodi ning lisaks hinnata olukorra muutusi mõjukomponentide kaudu.

Tegevused perioodil 2027-2030:

Õigusloome ja analüüsid

Taimetervise baromeetri kui valdkonna uue mõõdiku rakendamine – Arendatakse välja ja rakendatakse taimetervise baromeeter kui kompleksne mõõdik valdkonna olukorra hindamiseks, mis võimaldab jälgida muutusi ajas ning toetab otsuste tegemist alates järgmisest programmiperioodist.

Koostatakse **taimekaitseaduse eelnõu** tuginedes 2026. aastal eelnõu väljatöötamiskavatsuse raames valdkonna trahvimäärade ja väärtekoosseisude analüüsile.

Järelevalve ja kriisivalmidus

PTA teeb järelevalvet taimekaitseaduses sätestatud nõuete üle.

Ohtlike taimkahjustajate seireid viiakse läbi mitmeaastase seirekava alusel. Ohtlike taimkahjustajate seired on väga olulised kahjustajate võimalikult varajaseks tuvastamiseks, et ära hoida nende laialdasemat levikut ning ressursimahukate tõrjabinõude rakendamist

Kasutusel on taimetervise valdkonnaülene situatsiooniplaan, mis sisaldab teavet otsustusprotsessi ja järgitavate menetlustoimingute kohta ohtliku taimkahjustaja tuvastamisel. Iga prioriteetse taimkahjustaja kohta on koostatud eraldi kahjustajaspetsiifiline tõrjemeetmeid sisaldav situatsiooniplaan, mida tuleb hoida ajakohasena.

Kahjustajate puhanguteks ettevalmistumiseks on oluline regulaarselt korraldada simulatsiooniõppuseid, milleks on meil kohustus vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2016/2031.

Järelevalvet toetav laborisüsteem

Riikliku referentlaborina on taimetervise valdkondades (putukad, lestad, ümarussid, bakterid, seened, munasseened, viirused, viroidid, fütoplasma) **määratud METK**. Referentlabori tegevuse eesmärk on tagada uurimustulemuste usaldusväärsus ja võrreldavus nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasemel.

Teadlikkuse tõstmine

Valdkonna arendamisel on tähtis teadlikkuse tõstmine, et nii ettevõtjad kui ka laiemi avalikkus mõistaksid taimetervise olulisust, oskaksid ennetada kahjustajate levikut ning järgiksid paremini kehtivaid nõudeid.

Jätkatakse taimetervisealase teadlikkuse tõstmist erinevate sihtrühmade seas. Korraldatakse rahvusvahelist taimetervisepäeva ja antakse välja taimeterviseteemalist infokirja.

Uuringud ja teaduspõhisus

Rahvusvahelist teaduskoostööd koordineerivad koostöövõrgustikud Euphresco Network ja Euphresco III, milles osalemine toetab riigi jaoks olulist teadustööd taimetervise valdkonnas. Eesti teadlaste osalus nendes projektides jätkub. 2024. aastal algas kaks projekti, üks neist („*Virulence of potato cyst nematode populations used for testing potato varieties to assess resistance*“) Eesti Maaülikooli koordineerimisel. Teises projektis („*Improving detection of quarantine rust fungi (IDQRusts)*“) osalevad teadlased Eesti Maaülikoolist ja METKist. 2026. algas METKi poolt juhitud projekt „*Multidiagnostics of potato pathogens using next-generation sequencing technologies (HTS) - epidemiological studies and workflow application for accredited diagnostic laboratories*“.

5.6 Programmi tegevus – Mahepõllumajandus

Eesmärk	Mahepõllumajandus on konkurentsivõimeline ja mahepõllumajandustoodang tarbija silmis usaldusväärne.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2025	2026	2027	2028	2029
Tarbijate osakaal, kes tarbivad mahetoitu regulaarselt (vähemalt kord nädalas), %	10	12	12	14	14

Tarbijate osakaal, kes tarbivad mahetoitu regulaarselt peegeldab mahetarbimist ja nõudluse tugevust. Mahetoitu regulaarsete tarbijate osakaal näitab ka tarbijate teadlikkust ja usaldust mahetoodete vastu.

Tegevused perioodil 2027-2030:

Õigusloome ja analüüsid

Rakendatakse **Mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava aastateks 2023–2030**.

Mahetoodete ekspordi edendamist käsitleva Eesti mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava 2023–2030 III samba eesmärk on Eesti mahetoodete tuntuse ja usaldusväärsuse tõstmine ning kõrgema lisandväärtusega toodete ekspordi edendamine. Selleks, et hinnata eesmärgi täitmist ning vajadusel võtta kasutusele vajalikud abinõud eesmärgi täitmise soodustamiseks on vajalik selgitada välja eksporditud ja teistesse Euroopa Liidu riikidesse turustatud mahetoodete kogus ja rahaline väärtus tootegruppide lõikes ning olulisemad eksporditurud.

Mahepõllumajanduse register liidestatakse põllumajandusloomade registri ning põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registriga ning e-põlluraamatuga, et luua kvaliteetne mahepõllumajandusloomade ja mahepõllumajandusmaade andmestik, kus põllumajandusloomade ning põllumassiividega seotud alusandmestik on täiendatud mahetunnustamisega seotud andmetega.

Toetused

Alates 2022. aastast **toetatakse haridusasutustes mahetoidu pakkumist**. Toetuse peamised eesmärgid on mahepõllumajandusliku toidu kõrgema hinnaga seotud lisakulude hüvitamine haridusasutuste pidajatele, toidutootmise kestlikkusele kaasa aitamine, laste teadlikkuse suurendamine mahepõllumajandussektorist ja keskkonnahoiust ning mahetoidu tarbimise ja seeläbi ka turunõudluse suurendamine. Toetus on suunatud lasteaedadele ja üldhariduskoolidele üle Eesti. Mahetooraine kasutamist kompenseeritakse koolidele ja lasteaedadele, kus kasutatakse lastele toidu valmistamiseks igas kuus vähemalt 20% mahepõllumajanduslikke koostisosi ja kelle toitlustaja on sellest teavitatud PTAd. Toetus on suurendanud haridusasutuste huvi mahetoidu pakkumise vastu. Kui 2021/2022. õppeaastal pakuti mahetoitu 45 haridusasutuses, siis 2026. aasta I kvartalis pakuti mahetoitu juba 240 haridusasutuses (ligikaudu 33% Eesti lasteaia- ja koolilastest). „Eesti mahepõllumajanduse tegevuskava aastateks 2023-2030“ eesmärk on 2030. aastaks jõuda tasemele, kus vähemalt 50%-le Eesti lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest pakutakse mahetoitu.

Rakendatakse **mahepõllumajanduse ökokava ja loomade heaolu toetust mahepõllumajandusloomadele**.

METK pakub mahepõllumajanduse arendamiseks on vajalikku nõuandeteenust mahepõllumajandusliku taime- ja loomakasvatuse ning mahemesinduse valdkondades. Mahetöötlemise ja -toitlustamise nõuannet, mida oleks samuti vaja, ei pakuta. Mahepõllumajanduse konsulentide arvu suurendamiseks on vaja olemasolevaid konsulente koolitada, neid ühtses infovoos hoida ning luua nõustajatele asjakohane mentorluse süsteem.

Järelevalve

Järelevalve ühetaolisuse parandamiseks on välja töötamisel meetmete kataloog, mille eesmärk on mahepõllumajanduse nõuete rikkumise tuvastamisel ühetaoline ja mõjus meetmete rakendamine, et nõuetele mittevastav tegevus ei jätkuks.

PTA teostab mahepõllumajanduslikke kontrolle isikute (füüsilised või juriidilised) üle, kes soovivad tegeleda mahepõllumajandusliku tootmisega ning kes peavad olema tunnustatud ja kantud mahepõllumajanduse registrisse. Kontrolle tehakse riskipõhiselt, iga ettevõtet kontrollitakse vähemalt kord aastas. Madala riskiga ettevõtteid ei pea igal aastal kohapeal kontrollima. 10% ulatuses kontrollitakse tootjaid teistkordselt. 5% tootjate ettevõtetes võetakse proove ja analüüsitakse neid, et tuvastada võimalikku mahepõllumajanduslikus tootmises lubamatute toodete kasutamist.

PTA võttis kasutusele mahepõllumajanduse järelevalves PRIA pinnaseire süsteemi ja fotoäpi IVA. Pinnaseire süsteemi ja fotoäpi rakendamine võimaldab kasvatatavate põllumajanduskultuuride tuvastamist kohapealset kontrolli tegemata, samuti aitavad need süsteemid kaasa ka võimalike nõuete rikkumiste tuvastamisele. Süsteemide kasutuselevõtt toob ka ajalist kokkuhoidu nii PTAl kui ka mahetootjatele.

Teadus

REM osaleb mahepõllumajanduse teaduskoostöövõrgustikus Core Organic Pleiades Network vaatlejana kuni 31.12.2026. Võrgustik tegeleb ühiselt mahepõllumajandusteaduse kaardistamisega, koordineerimisega ning Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerluste taotlusvoorudesse sisendi andmisega. Core Organic initsiatiivil kaasatakse mahepõllumajanduse teemasid struktuurset partnerlustesse Agroökoloogia ja FutureFoodS ning seetõttu suureneb maheteema kajastamine nimetatud partnerluste taotlusvoorudes.

5.4 Programmi tegevus – Loomatervis, loomaheaolu ja söödaohutus

Eesmärk	Eesti on vaba eriti ohtlikest loomataudidest ning loomade tervis ja heaolu on paranenud.				
	Tegelik tase	Sihttase			
Möödik	2025	2026	2027	2028	2029
EL teavituskohustuslike loomataudijuhtude arv	277	120	120	120	120
Loomatervise ja heaolu baromeeter	102,61	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase

EL teavituskohustuslike loomataudijuhtude arv näitab taudikollete leide. Taudikolle on näiteks nakatunud loomadega farm- või metsloomaleid. Nakatunud loomade arv on igas taudikolles erinev.

Loomatervise ja heaolu baromeetriga hinnatakse olukorra muutusi võrreldes eelmise aastaga erinevate loomatervist ja -heaolu mõjutavate mõjukomponentide kaudu. Eesmärk on, et loomatervise ja heaolu baromeetri tase võrreldes eelmise aastaga ei lange.

Tegevused perioodil 2027-2030:

Õigusloome ja analüüsid

Söödaohutuse, loomatervise ja looma heaolu valdkondade õigusnormide kaasajastamine ja korrastamine. Ülevaatamisel on valdkonna riigisiseste õigusaktide aja- ja asjakohasus, et tagada kehtivate õigusnormide eesmärgipärasus ning hinnatakse, millised juba kehtivad nõuded on ettevõtja vaates liialt bürokraatiat tekitavad.

Jätkub veterinaarseaduse muutmine vaadatakse üle veterinaararstide kutsetegevusloa nõuded ning veterinaararsti abilise tähendus, samuti analüüsitakse, kas on vajalik seada nõuded veterinaarkliinikutele. Lisaks vaadatakse üle veterinaarseaduses kehtivad karistumäärad. Jätkub töö lemmikloomaregistri arendamisega ning infokampaaniate korraldamisega lemmikloomade kiipimise ja registrisse kandmise olulisuse teemadel. Lisaks muudetakse ja uuendatakse veterinaarseaduse alusel kehtestatud määraseid. Analüüsitakse Euroopa Komisjoni algatatud eelnõud kasside ja koerte heaolu ning nende jälgitavuse osas ning tehakse vastavad muudatusettepanekud veterinaarseadusesse.

Jätkatakse loomakaitseaduse uuendamist lisaks juba menetluses olevatele loomakaitseaduse teemadele (munakanade puurispidamise keelustamine ja uute puurikanalate ehitamine, koerte alaliselt ketis pidamise keelustamine, zoofiilia keelustamine ning varjupaikadele tegevuslubade kohustuse seadmine) vaadatakse üle ja analüüsitakse loomaaedade ja loomaparkide tegevusloa kohustust ja ruuminõudeid. Eelnõu tugineb 2024. aastal koostatud loomakaitseaduse muutmise seaduse VTK-l. Jätkub töö Euroopa Komisjoni algatusega, mis puudutab loomade heaolu pikkadel vedudel ning lisaks on alust arvata, et Euroopa Komisjon tuleb välja uute algatustega, mis puudutab põllumajandusloomade heaolu.

Rakendatakse „Mikroobide antibiootikumi resistentsuse vähendamise tegevuskava“ veterinaarmeditsiini valdkonnas. AMR valdkondliku tegevuskava alusel on koostatud põllumajandusloomade ja lemmikloomade ravijuhised. Hea tava kohaselt ja AMR valdkondliku tegevuskava eesmärgiks on nende ravijuhiste ülevaatamine ja vajadusel korrigeerimine ning informatsiooni jagamine sektorile. Lisaks on plaanis üle vaadata tegevuskava mõõdikud ja tegevuskava uuendada. Lisaks antibiootikumide resistentsusele tuleb tegevuskavasse lisada ka resistentsus taimekaitsevahendite toimeainete ja anthelmintikumide suhtes.

Alustatakse veterinaarse digiretsepti loomise analüüsiga. 2029. aastast peavad antibiootikumide kasutamise andmeid esitama ka need veterinaararstid, kes ei tegele põllumajandusloomade raviga. Vajalik on täiendada veterinaararstide registri juures asuvat antibiootikumide andmekogu, et andmete sisestamine oleks mugav ja kiire. Täiendavalt on vajalik analüüsida veterinaarse digiretsepti kasutamise võimalusi. Veterinaarias on täna kasutusel paberritsept, mis omakorda tähendab veterinaaridele topelt tööd, kus esmalt väljastatakse retsept ja seejärel sisestatakse väljastatud ravimiandmed antibiootikumide andmekogusse. Tegemist on ebamugava ja töömahuka protsessiga.

Osatakse EL otsustusprotsessis (söödaohutuse, loomaheaolu, loomaterwise valdkondades), kus toimub pidev nõuete ajakohastamine. Söödaohutuse nõuete ajakohastamisel ja välja töötamisel on fookuses sööda käitlemise jätkusuutlikkus, loomakasvatuse keskkonnamõju vähendamine jmt. Jätkatakse tihedat koostööd Põhja- ja Baltimaadega sööda valdkonna suhtes ühiste lähenemiste kujundamiseks EL-is reguleerimata küsimuste puhul ning EL-i õiguse ühtse rakenduspraktika kujundamiseks piirkonnas.

Analüüsitakse põllumajandusloomade ümberpaigutamise võimalusi ning koostatakse kontseptsioon (Riigi kaitsetegevuse kava REM alamkava tegevus).

Järelevalve

PTA teostab järelevalvet loomade heaolu tagamisel nii põllumajanduslikus loomakasvatuses kui lemmikloomade pidamisel. PTA teostab järelevalvet veterinaararstide tegevuse, sööda nõuetekohasuse ja kõrvalsaaduste käitlemise üle. Lisaks teostab PTA riiklike loomatauditõrje programmis ettenähtud kontrole, et tagada Eesti taudivabadus ja võimaldada loomade ning loomsete saaduste eksport. PTA korraldab ja teostab loomataudide seiret.

Tulenevalt Euroopa Liidu ühtse põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023-2027 loomatauditõrje programmi rakendamise toetusest teostab PTA ettevõttepõhist riiklikku seiret ettevõtetes, mis soovivad läbi programmis osalemise taotleda veiste infektsioosse rinotrahheiidi ja veiste viirusdiarröa viiruse vaba staatust.

Tulenevalt piiratud ressurssidest hinnatakse senist ressursside kasutust ja vajadust tagamaks usaldusväärne sisend riskipõhise söödaohutuse ja loomataudide järelevalve planeerimiseks. Järelevalve fookusesse tõstmist vajavad kliimamuutustega seotud taimsed toksiidid, mis mõjutavad sööda kvaliteeti ja toidujalgeolekut ning e-residentide ja e-kaubanduse järelevalve.

Järelevalvet toetav laborisüsteem ja riskihindamine

LABRIS täidab volitatud labori ja riikliku referentlabori ülesandeid ning koostab riskihinnanguid söödaohutuse, looma heaolu ja loomatervise valdkonnas. METK täidab riikliku referentlabori ülesandeid söödalisandite osas.

Laboriteenuste arendamine – tagada suutlikkus (aparatuur, meetodikad, kompetents, ruumid) osutada riiklike teenuste vajalikul tasemel (seniste teenuste jätkumine ja arendamine). Lisaks arendada välja uusi võimekusi seni Eestis veel tuvastamata taudide diagnoosimiseks. Laboriteenus peab olema operatiivselt kättesaadav,

Referentlaborite süsteemi toimimine - teenusepakujate leidmine mõnest teisest ELi liikmesriigist referentvaldkondades, kus Eestis puudub selleks praegu sobiv labor või riigi sisese laboriteenuse välja arendamine ei ole otstarbekas.

2023. aastal alustati LABRISe riskihindamisüksuse seireprojektidega, mille käigus saadakse ülevaade piimaveistelt, lihaveistelt ja väikemäletsejalistelt (lambad, kitsed) pärinevate haigustekitajate antibiootikumiresistentsuse ja seose kohta antibiootikumide kasutamisega. Kõigil eelnimetatud loomagruppidel viiakse teatava regulaarsusega läbi kordusuuringud, kaardistamaks olukorda aastate vältel. Seireprojekti esimesed tulemused avalikustati 2026. aastal. Edaspidi on plaanis uuringuid korrata iga kolme aasta tagant alustades 2027. aastal piimaveiste uuringuga, jätkates 2028. aastal lihaveiste uuringuga ja 2029. aastal väikemäletsejaliste uuringuga.

Jätkub 2023. aastal alustatud PTA ja LABRISe koostöös loomataudide prognoosimudelite ja mõjude hindamise mudelite väljatöötamiseks ja ohuprognooside sõnastamiseks ning tauditõrjeprogrammide ja nende rakenduskavade ajakohastamiseks.

Jätkuvad labori infosüsteemi (LIS) loomatervise valdkonna arendused. Muuhulgas kavandatakse ühendused PTA ja PRIA andmebaasidega.

Toetused ja registrid

Põllumajandusloomade registrisse luuakse võimekus märkida loomapidamisettevõtte kohta erinevate loomataudide karja staatust. Lisaarenduse jaoks vajaduste kaardistamisse ja töö ettevalmistusse on kaasatud nii ReM, PRIA, PTA kui ka LABRIS.

Jätkub riikliku veterinaararstide registri arendus ja õiguslike aluste täiendamine, et analüüsida täpsemalt tegevusluba omavate veterinaararstide hõlmatust erinevates sektorites (põllumajandussektor, lemmikloomasektor aga ka toiduainetööstused või riigisektor). Vajalik on arendada ligipääsud erinevatele kasutusel olevatele eratarkvaradele, et vähendada veterinaararstide halduskoormust ravimite andmete sisestamisel. Alates 2029. aastast tuleb veterinaararstidel hakata edastama ka lemmikloomadel antibiootikumide kasutamise andmeid, selleks on vajalik ab-andmekogu arendus, digiresepti arendus ja ka lemmikloomaregistri loomine, et teada saada, kui palju on Eestis lemmikloomi ja edastada korrektseid andmeid Euroopa Ravimiametile.

Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) sekkumise kaudu toetatakse loomade heaolu, loomade tervist edendavate kõrgemate majandamisnõuete täitmist ja loomatauditõrje programmi rakendamist. Loomapidamisel miinimumnõuetest kõrgemate heaolu standardite rakendamist ja teadlikkuse tõstmist toetatakse ÜPP sekkumisega „Loomade heaolu toetus“.

Teadlikkuse tõstmine

Jätkatakse loomapidajate ja söödakäitlejate süsteemse teavitamisega uutest ja kehtivatest nõuetest. Teadlikuks ja vastutustundlikuks loomapidamiseks ja söödakäitlemiseks vajalike teadmiste omandamist toetatakse ÜPP AKIS sekkumise kaudu. Toimuvad erinevad koolitused, infopäevad, õppereisid koos farmi külastusega ja konverentsid. Loomapidajate ja söödakäitlejate teadlikkusele aitab kaasa ka fokusseeritud järelevalve, eelkõige puudutab see madalama teadlikkusega loomapidajaid ja sööda esmatootjaid.

Ühiskonnas on oluline tõsta teadlikkust lemmikloomade heaolust ja parandada lemmikloomade pidamise kultuuri. Samuti tuleb lasteaedade ja algklasside õppekavasse integreerida sisse loomade heaolu temaatika, sest parimaid praktikaid on vaja hakata tutvustama juba varajasesst lapsepõlvest. Järjest enam tuleb rõhutada loomade 5 vabaduse põhimõtet (olla vaba janust ja näljast, olla vaba ebamugavustest, olla vaba valust, vigastustest ja haigustest, vabadus loomumomasele käitumisele, olla vaba hirmust ja kannatustest) ja võtta eeskujuks „Toiduohutuse 5 võtit“ ning teha teavituskampaania nii põllumajandusloomade kui ka lemmikloomapidajatele.

Uuringud ja teaduspõhisus

Viakse läbi rakendusuuringu poliitikakujundamise toetamiseks. 2026 aastal algab RITA+ programmist rakendusuuring „Loomataudide seire ja bioturvalisuse riskihindamise mudeli väljatöötamine toidujulgeoleku tagamiseks ja selle piloteerimine sigade Aafrika katku näitel. Uuringu eesmärgiks on luua varase hoiatuse süsteem, mis on eeskätt kasutatav järelevalveasutustel (PTA ja KeA) aga ka jahimeestel ja loomapidajatel. Valgusfoorisüsteem peab andma just täpselt sulle huvipakkuva loomapidamishoone riskitaseme ja andma soovitusel, millised on täiendavad bioturvalisuse meetmed, mis tuleks kasutusele võtta, et vältida taudi sattumist loomapidamishoonesse. Lisaks eelmainitule peaks uuringu tulemusena valmima ka mudel, mille alusel saab vajadusel kalkuleerida sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid neile ettevõtjatele, kelle ettevõtte on saanud eriti ohtliku loomataudi diagnoosi ning loomad on tulnud hukata.

REM osaleb EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerlustes EUPAHW (Loomade tervis ja heaolu) ja OHAMR (Üks tervis – antimikroobikumiresistentsus) ning plaanib rahastada riikidevahelise teaduskoostöö raames tiptasemel teadusprojekte alates 2028. aastast.

5.2 Programmi tegevus – Põllumajandusloomade aretus ja loomageneetilised ressursid

Eesmärk	Põllumajandusloomade aretuse valdkonna eesmärk on tagada tõuaretusega Eesti oludesse sobivad tõud ja geneetiline mitmekesisus.				
Mõõdik	Tegelik tase	Sihttase			
	2025	2027	2028	2029	2030
Puhtatõuliste tõuraamatu põhiosasse kantud loomade arv	102468 (2024)	103500	104000	104500	104500
Kohalike ohustatud tõugude loomade arv tõuti:					
Eesti hobune	3098	2970	2970	2970	2970
Eesti raskeveohobune	331	330	330	330	330
Tori TA (hobune)	520	560	560	560	560
Vana-Tori (hobune)	13	17	17	17	17
Eesti maatõug (veis)	802	812	812	812	812
Kihnu maalammas	1497	1430	1430	1430	1430
Eesti vutt (individuaaljõudluses)	4090(aretuses)	4740	4740	4740	4740

Kohalike ohustatud tõugu(de) loomade arv tõuti annab ülevaate kui suur on iga tõu populatsioon ning kas see kasvab või kahaneb. See peegeldab säilimisriski ning aretus- ja toetusmeetmete mõjukust.

Puhtatõuliste tõuraamatu põhiosasse kantud loomade arv näitab nende loomade arvu, kes vastavad tõustandardile ja kelle põlvnemine on nõuete kohaselt tõendatud. Põhiossa kantud puhtatõuliste arv näitab aretussüsteemi kvaliteeti, jälgitavust ja võimekust teha sihipärast, mitmekesisust hoidvat aretust.

Tegevused perioodil 2027-2030

Õigusloome

Teostatakse tõugude jätkusuutlikkuse analüüs, võttes arvesse aretusühingute poolt esitatud varasemaid aretusanalüüse. Kuna kõik aretusühingute esitatud aretusanalüüsid ei hõlma populatsiooni jätkusuutlikkuse hindamiseks vajalikke näitajaid, püütakse koostöös aretusühingutega leida võimalusi nende andmete kogumiseks ning kajastamiseks eelnimetatud dokumendis. Aruteludesse kaasatakse kõik aretusühingud, kuigi kehtiva PõLASE kohaselt on aretusanalüüsi esitamise kohustus üksnes ohustatud tõugude loetelusse kantud tõugude aretusega tegelevatel aretusühingutel. Kui see muude meetodite abil ei õnnestu, kehtestatakse PõLASEs aretusanalüüsi täpsemad nõuded. Tõugude olukorra hindamise ning loomageneetiliste ressursside säilitamise kohustus tuleneb riigile võetud rahvusvahelisest kohustusest (Rio konventsioon).

Viiakse läbi põllumajandusloomade aretustoetuse määrase muutmise vajaduse analüüs, võttes arvesse 2026. a toetuse määramise ning väljamaksete tegemise tulemusi. Võttes arvesse tõugude olukorra analüüsi, muudetakse vajadusel aretustoetuse raames teatud aretusühingute poolt osutatavate teenuste hüvitamise määra, võttes seejuures arvesse toetuse eelarvelisi võimalusi ning ka riigiabi reeglitest tulenevaid tingimusi.

Lähtuvalt eelpool nimetatud aretusanalüüsidesid uuendatakse andmeid FAO andmebaasis DAD-IS.

Toetused

Aretusühingutele makstakse **aretustoetust** tõuraamatu pidamise ja aretusregistri ning jõudluskontrolli läbiviimise ja geneetilise väärtuse hindamise teenuse osutamise kulude kompenseerimiseks. Vastavat teenust osutavad aretusühingud loomapidajatele.

Ohustatud tõugu loomade pidajatele makstakse ÜPP **ohustatud tõugu looma pidamise toetust**. See on aidanud mõne tõu arvukuse languse pöörata tõusule ning mõnel juhul pidurdanud loomade arvu vähenemist. Toetuskeemi rakendamisel on vajalik võtta arvesse populatsioonide olukorda ning lähtuda tõugude säilimise ja geneetilise mitmekesisuse tagamise eesmärgist. Lähtuvalt tõugude olukorra analüüsist, mille kohaselt mitmed kohalikud tõud on olnud aastaid loomade arvult langevas trendis, on vajalik leida lisavahendeid nende tõugude pidajate toetamiseks, et hoida ära nende tõugude kadumine.

Programmis „Põllumajandusloomade geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine ja kasutamine 2024–2030“ ettenähtud tegevuste elluviimiseks on vajalik jätkuv rahastus. Kuna nii geneetiliste ressursside kogumine kui ka nende säilitamine on jätkuvad protsessid, mida tuleb teha iga-aastaselt, et väärtuslike loomade geenid ei häviks, vajavad nii geneetiliste ressursside kogumine kui ka kogutud geneetiliste ressursside säilitamine aastakümneteks stabiilset rahastust. Samuti nähakse programmi tegevustes ette ohustatud tõugude populatsioonide uuringud, mis tagavad nende populatsioonide püsijäämise.

Teadlikkuse tõstmine

Loomapidajate ja aretajate teavitamine ja koolitamine toimub loomakasvatustes AKISE² kaudu, mille raames toimuvad erinevad koolitused ja infopäevad põllumajandusloomade aretuse teemadel.

Uuringud

Lähtuvalt programmi „Põllumajandusloomade geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine ja kasutamine 2024–2030“ tegevustest viiakse läbi uuringu „Eesti raskeveohobuse kui ohustatud tõu populatsiooni olukord

² AKIS – Agricultural Knowledge and Innovation System – põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteem/ÜPP SK kirjas kui Põllumajanduse teadmussirde- ja innovatsioonisüsteem.

ning selle säilitamise meetmed" jätku-uuring, milles lisatakse 2026. aastal läbiviidava uuringu tulemustele 2022–2025. aastal sündinud varssade andmed.

Kavandatakse eesti maatõugu lamba tõu pilootuuringu läbiviimist.

5.5 Programmi tegevus – Toiduohutus

Eesmärk	Eestis toodetud ja tarbitav toit on ohutu ning tarbija teadlikkus toiduohutusest on kõrge ja tehtud valikud on tervist toetavad				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2025	2027	2028	2029	2030
Toiduohutuse baromeeter	103,91	≥100	≥100	≥100	≥100
Tarbija teadlikkuse baromeeter	65,8% (2023)	74,6	-	-	76,4

Toiduohutuse baromeeter mõõdab üldist toiduohutuse olukorda Eestis aastapõhiselt ja võrrelduna eelmisesse aastasse. Eesmärgiks on, et näit oleks vähemalt 100 ehk ei langeks võrreldes eelmise aastaga.

Tarbija teadlikkuse baromeeter näitab tarbijate teadlikkust toiduohutusest.

Tegevused:

Õigusloome ja analüüsid

Rahvusvaheliste organisatsioonide töös ja EL otsustusprotsessis osalemine (EL ning Eesti toiduseaduse reguleerimisala ulatuses nagu toidu keemilised ja bioloogilised riskid, töötlemisviisid, toidugrupi nõuded jm), kus toimub pidev nõuete ajakohastamine. Euroopa Komisjon peaks eeldatavalt esitama õigusakti ettepaneku toitu lisada lubatud mineraalainete ja vitamiinide piirnormide kehtestamiseks. Samuti on oodata uusi algatusi toiduga kokkupuutuvate materjalide ja toidualase teabe valdkondades. Jätkatakse biotehnoloogiamääruse aruteludega ja alustatakse määruse rakendamiseks vajalike meetmete välja töötamisega.

Jätkub toidu valdkonna õigusnormide kaasajastamine ja õiguse korrastamine, et tagada valdkonna riigisiseste õigusaktide aja- ja asjakohasus ning kehtivate õigusnormide eesmärgipärasus. Koostatakse vajalikud analüüsid ja analüüsist lähtuvad vajalikud tegevused viiakse ellu etapiviisiliselt vastavalt kokkulepitud ajakavale. Jätkatakse toiduseaduse muutmise seaduse välja töötamisega. Samuti vajab jätkuvalt analüüsi Euroopa Nõukogu toiduga kokkupuutuvaid materjale käsitlevate dokumentide kasutamine Eesti õigusruumis ja järelevalves. Toidu pakendi esikülje märgisüsteemi Eestis kasutamisele võtmiseks vajalikud tegevused, sh õiguslike aluste loomine, teavitust, teadlikkuse tõstmine jne. Toiduraiskamise vähendamise riigisiseste tegevuste planeerimine ja elluviimine arvestades riikliku toidujäätmete tekke vältimise kava alusel.

Järelevalve

PTA arendab kompetentse ja järelevalve võimekust, võttes arvesse uusi ja ressurssidega katmata riske, sh toidupettuste, uuendtoitude, toidulisandite ja toiduga kokkupuutuvate materjalide valdkondades. Tulenevalt piiratud ressurssidest hinnatakse senist ressursside kasutust ja vajadust tagamaks usaldusväärne sisend riskipõhise toidu järelevalve planeerimiseks.

Samuti jätkub PTA järelevalvesüsteemi ja –protsesside pidev edasi arendamine, sh IT lahenduste laiem kasutusele võtmine. Arendatakse PTA ühtset infosüsteemi, mis võimaldab parandada andmekvaliteeti, analüüsivõimekust ja tõhustada asutuste protsesse.

Valmistatakse ELAN (*Electronic System for DG AGRI Non-Customs Formalities*) moodulite kasutuselevõtmiseks valitsemisalas, millega kaasneb lähiaastatel tõenäoline vajadus IT arendusteks. Muudatused tagavad automaatse infovahetuse ning seeläbi vähendavad halduskoormust nii ettevõtetele kui ka pädevatele asutustele.

PTA ja LABRIS tagavad valmisoleku lahendada operatiivselt rahvatervist ohustavaid zoonootilisi haiguspuhanguid ning tagavad valmisoleku haigustekitajate täpsemaks iseloomustamiseks. Kriisivalmiduse tõstmiseks vaadatakse üle toidu valdkonna situatsioonplaanid, parendatakse valmisolekut ja kompetentsi kriisidele reageerimiseks (nt koolitused, olukorra analüüs jne).

Järelevalvesüsteemi toetav laborisüsteem

Referentlaborite süsteemi toimimise tagamiseks tuleb leida teenusepakkujad mõnest teisest ELi liikmesriigist nendes referentvaldkondades, kus Eestis puudub selleks praegu sobiv labor või riigi sisese laboriteenuse välja arendamine ei ole otstarbekas.

Laboriteenuste arendamine, et tagada suutlikkus (aparatuur, meetodikad, kompetents, ruumid) osutada riiklike teenuseid vajalikul tasemel (seniste teenuste jätkumine ja võimekuse tõstmine prioriteetsemates valdkondades). Laboriteenus peab olema operatiivselt kättesaadav,

Ülevaatamisel on referentlaboriga seotud protsessid. Lisaks kavandatakse täiendavaid meetmeid laborite (tervik)süsteemi paremaks toimimiseks, sh lepitakse kokku laboriteenuse arengusuunad toiduohutuse valdkonnas; prioriseeritakse senine laborivõimekus, et tagada prioriteetsetes valdkondades jätkusuutlik laboriteenus.

Teadlikkuse tõstmine

Jätkatakse toiduohutusealaste teavitustegevustega, mis on suunatud nii tarbijatele kui ka käitlejatele. Ettevõtjate toiduohutuse alase teadmiste omandamist toetatakse ÜPP AKIS sekkumiste kaudu - toimuvad erinevad teabepäevad, koolitused, konverentsid ning koostatakse infomaterjale. Luuakse toidukäitleja teejuht, mis selgitab toiduohutuse valdkonna õigusraamistikku ning tegeletakse selle kasutuselevõtu teavitustegevusega. Riigi kaitsetegevuse kava alamkava ülesandena toimub toidukäitlemise erijuhise teavitamise korraldamine.

Tarbijate teavitamiseks kasutatakse erinevaid kanaleid ja tehakse temaatilisi teavituskampaaniaid. Samuti jätkatakse toiduohutuse ja toidu teemade käsitlemise edendamise haridussüsteemis. Otsitakse võimalusi toidu- ja toiduohutushariduse arenduskeskuse loomiseks, millega luuakse toiduharidusse värskeid lahendusi. Keskus korraldab ettevõtjate ja kampaaniaid, mis suurendavad toidu- ja toiduohutuse teadlikkust ühiskonnas. Korraldab koolitusi, seminare, partnerlusprojekte, mis aitavad tõsta laiemal ühiskonna teadlikkust kestlikust toidusüsteemist ja toiduohutusest. Loob uut kvaliteeti nii üldharidus- kui kutse- ja ülikoolide õppeprogrammidest ja toetab õpetajaid/õppejõude toidu- ja toiduohutuse hariduse valdkonnas ning edendab huvi kestliku toidusüsteemi vastu.

Teaduspõhisus

LABRIS jätkab toiduohutuse valdkonnas riskide hindamise, toiduahela riskidest teavitamise ja teadusnõu andmisega ReMile ning PTAl.

Jätkatakse uuringuga „Biomonitoringu läbiviimine põlevkivi sektoriga kokku puutuva elanikkonna seas (töötajad ja elanikud), teine etapp – biomonitoringu läbiviimine“, mis sisaldab endas ka pestitsiidide jääkide biomonitoringut ning uuringuga „Teatud saasteained (eeskätt broomitud leegiaeglustid, perfloralküülühendid) teatud loomsetes esmatoodetes“, kus on eesmärgiks määrata erinevate elanikkonnarühmade riskitase (saadavushinnang).

Toiduohutuse riskide hindamiseks viiakse läbi Eesti rahvastikupõhine toitumisuuring. Uuringuga on kaetud täiskasvanud, kuid laste osas on vajalik leida rahastus edaspidi.

Analüüsitakse ja arendatakse uusi võimalusi, sh digitaalseid, riskihinnangute alusandmete kogumiseks (nt toidu koostise andmed) ja andmeanalüüsiks. Sealjuures pööratakse tähelepanu olemasolevate andmete

paremale kasutusele ja analüüsile ning otsitakse lahendusi andmekogumise süsteemide loomiseks toidust põhjustatud kõrvalmõjude (nt toidulisandite kõrvalmõjud tervisele) registreerimiseks (nt tervishoiusüsteemis) ning olukorra jälgimiseks Eestis.

Strateegiliste uuringute programmi SUP esitatakse toiduohutuse riskihindamise uurimissuund, mis keskendub toiduohutuse riskide hindamisele ning mille eesmärk on teaduslikul alusel põhinevate sõltumatute riskihinnangute ja ekspertarvamuste andmine, poliitikakujundajate ja pädevate asutuste nõustamine ning riskihinnangute tulemustest järelduste tegemine. Uuritavate probleemide hulka kuuluvad erinevad riskihinnangud.

PTA alustab RITA+ uuringuga "Toidusüsteemi riskimudeli loomine", mille eesmärgiks on Eesti toidusüsteemi tervikliku One Health põhimõtetel põhineva riskimudeli väljatöötamine ja valideerimine, ühendades loomade, taimede, toidu, keskkonna ja inimtervisega seotud riskid ning rakendades mudelit riskipõhise järelevalve ja strateegilise juhtimise toetamiseks.

Lisa 1. Programmi teenuste kirjeldus

Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetised

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada ReM, PTA ja METK oma teenuste kaudu. Väetiste ja taimekaitsevahendite ohutus inimesele ja keskkonnale tagatakse ReM taimekaitse- ja väetiste turustamise poliitika kujundamisega. PTA teostab taimekaitse valdkonnas turustamise ja kasutamise ning väetiste valdkonnas turustamise järelevalvet. METK panustab valdkonda teadustegevustega, analüüsides maakasutuse keskkonnamõju, viies läbi taimekaitse ja taimekasvatuse uuringuid ning hinnates taimekaitsevahendite tõhusust. METK teeb laboratoorseid analüüse (mullaproovid, taimekaitsevahendid, väetised jm) ning panustab ka teadmussiirde ja innovatsiooniteenustega.

Programmi tegevus – Põllumajandusloomade aretus ja loomageneetilised ressursid

Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks kujundab ReM poliitikat põllumajandusloomade aretuse ja loomageneetiliste ressursside säilitamise valdkondades. PTA teostab järelevalvet aretuse üle. PRIA kaudu makstakse ohustatud tõugu looma pidamise toetust ning põllumajandusloomade aretustoetust.

Programmi tegevus – Sordiaretus ja taimne paljundusmaterjal

Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks kujundab ReM poliitikat sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali valdkondades.

PTA tegeleb seemnete ja seemnekartuli sertifitseerimise ja turustamise nõuetele vastavuse kontrollidega, sordi registreerimise ja –kaitsega ning paljundusmaterjali ja erinevate taimede turustamise nõuetele vastavuse kontrollidega.

METK tegeleb põllumajanduskultuuride sordiaretusega, seemnete kvaliteedi määramisega, seemnepartiide järelkontrolli põldkatsete, sordi registreerimiskatsete ja sordi võrdluskatsete (majandusviljelusväärtuse katsete) läbiviimisega ning geneetilise ressursi kogumise ja säilitamisega. METK panustab valdkondadesse teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

PRIA kaudu makstakse kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust ning sertifitseeritud seemnekartuli tootmise toetust.

Programmi tegevus – Loomatervis, loomaheaolu ja söödaohutus

REM kujundab poliitikat ja arendab õigusruumi kooskõlas EL nõuetega. Sellele tuginedes teostab PTA toiduohutuse järelevalvet ning korraldab ja teostab seiret, rakendades riskipõhist lähenemist ning arendades järelevalveprotsesse ja andmekasutust.

PTA teostab järelevalvet söödaohutuse, loomade pidamise ja heaolu ning kõrvalsaaduste käitlemise üle. PTA teostab loomatervise alase väljaveo ja sisseveo kontrolli.

PRIA haldab ja arendab erinevaid registreid ja maksab välja toetusi. PRIA kaudu makstakse loomade heaolu, karjatervise kõrgemate majandamisnõuete ning loomataudide kontrollprogrammi alase koostöö toetust.

LABRIS täidab volitatud labori ja riikliku referentlabori ülesandeid ning koostab riskihinnanguid. Lisaks tagab AMR riiklike seirete läbiviimise ja valmisoleku diagnoosida operatiivselt eriti ohtlikke ja teatavaid ohtlikke loomataude, luuakse võimekus tuvastada senisest paremini võimalikke uusi ja esilekerkivaid loomataude.

METK täidab riikliku referentlabori ülesandeid söödalisandite osas.

Programmi tegevus – Taimetervis

REM kujundab poliitikat ja arendab õigusruumi, luues eeldused toimivaks ja ajakohaseks taimetervise süsteemiks kooskõlas Euroopa Liidu nõuetega.

PTA teostab järelevalvet ja seiret. PTA ülesandeks on taimetervise järelevalve korraldamine, taimede ja taimsete saaduste sisse- ja väljaveo kontroll, puidutöötlemisettevõtete üle järelevalve teostamine ning

taimekahjustajate leviku tõkestamine ja riskide haldamine. Samuti teostatakse järelevalvet taimse paljundusmaterjali üle, et tagada selle vastavus nõuetele.

Ohtliku taimekahjustaja puhangu korral on võimalik PRIA kaudu anda toetust ohtliku taimekahjustaja kartuli ringmädaniku või viljapuu-bakterpõletiku tõrjeabinõude rakendamise eest.

Programmi tegevus – Toiduohutus

Toiduohutuse eesmärged aitavad saavutada oma teenuste kaudu ReM toiduohutuse poliitika kujundamisega, PTA toiduohutuse järelevalve (sh väljaveo ja sisseveo kontroll) ja haiguspuhanguteks valmisoleku tagamisega ning LABRIS toidu ja alkoholi laboratoorse kontrolli, toiduvaldkonna referentvolituste täitmise ja toiduohutuse valdkonna riskihindamisega. METK panustab teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

Programmi tegevus – Mahepõllumajandus

Mahepõllumajanduse eesmärged aitavad saavutada oma teenuste kaudu ReM poliitika kujundamine, mida rakendatakse PRIA (toetuste rakendamine), PTA (järelevalve) teenuste kaudu.

Mahepõllumajanduse konkurentsivõime tõstmiseks ning mahepõllumajanduses tunnustatud ettevõtjate arvu säilitamiseks rakendatakse mahepõllumajanduse toetusi: mahepõllumajanduse ökokava, loomade heaolu toetus mahepõllumajandusloomadele, haridusasutustes mahetoidu pakkumise toetus.

PTA põhitegevuseks on mahepõllumajanduslike ettevõtete tunnustamine ning riikliku järelevalve korraldamine. METK panustab teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

Lisa 2. Programmi rahastamiskava täiendav informatsioon 2026. a kohta

Commented [KK1]: SF0 täidab kui kulumudel koos

	Ülekantavat e summa (piirmääraga vahetus)	2026.a riigieelarve I p.a. seadusemuudat used	2026.a riigieelarve II p.a. seadusemuudat used	VV reservide eraldised	Lõplik 2026.a programmi tegevuse eelarve*
Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus					-3 008
Loomataimervise ja -heaolu poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus					-22 127
Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus					-13 677
Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine programmi tegevus					-11 680
Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus					-3 431
Mahepõllumajandus e poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus					-29 847
Taimervise poliitika kujundamine ja rakendamine programmi tegevus					-3 050

Programmi tegevusele looma- ja taimervise poliitika kujundamine ja rakendamine eraldati VV reservist vahendeid eesmärgiga ennetada ohtlike loomataudide kahjusid või leevendada loomataudide tekitatud kahjusid:

1,67 mln eurot eraldati metssealiha konservide kokkuostuks. Meetme eesmärgiks on tagada, et jahimeestel oleks võimalik kütitud metssealiha ära müüa;

11,5 mln eurot eraldati ohtliku loomataudi sigade Aafrika katku ennetus- ja tõrjeabinõude kuludeks ning loomapidajatele taudi tõttu likvideeritud loomade, sööda, seadmete ja pakkematerjalide makstud hüvitisteks;

1,5 mln eurot eraldati suu- ja sõrataudi bioohutusnõuete investeeringutoetuse andmiseks (määrus, millega toetust jagatakse: "Erakorraline investeeringutoetus põllumajandustootjatele suu- ja sõrataudi ennetamiseks" <https://www.riigiteataja.ee/akt/117062025010>);

LABRISele eraldati tööjõu- ja majandamiskuludeks 493 466 eurot Trichinella laboriuuringute tegemiseks; PTA-le eraldati majandamiskuludeks 1 500 000 eurot loomakorjuse nõuetekohase utiliseerimis-võimekuse tõstmiseks, sh vajalike matmispaikade ettevalmistamise ja kasutuselevõtmise kuludeks ning 9817 eurot seakatku nakkusega farmide territooriumil ja ümbruses kõrvalistele isikutele viibimiskeelu rakendamise kuludeks.

1,5 mln eurot eraldati sigade Aafrika katku ennetamise investeeringutoetuse rakendamiseks põllumajandustootjatele ja 1,5 mln eurot seakasvatustevõtetele loomakasvatushoonete kasutuselevõtuks kriisi lahendamisel.

Programmi tegevusele toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine eraldati reservist lisandunud liikmemaksud.